

Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника
Факультет історії, політології та міжнародних відносин
Кафедра історії України та методики викладання історії

ДИПЛОМНА РОБОТА

на здобуття першого (бакалаврського) рівня вищої освіти

на тему:

«Українська еміграція з Галичини в 1890-1914 рр.»

Студентки 4 курсу, групи СОІ-41
Напряму підготовки (спеціальності)
014 «Середня освіта (Історія)»

Федоришин Марії Василівни

Керівник:

кандидат історичних наук, доцент

Міщук Андрій Іванович

Рецензент:

доктор історичних наук, професор

Райківський Ігор Ярославович

Національна шкала _____

Університетська шкала _____

Оцінка ECTS: _____

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ПРИЧИНИ ТА ПЕРЕДУМОВИ УКРАЇНСЬКОЇ ЕМІГРАЦІЇ.....	7
РОЗДІЛ 2. НАПРЯМИ УКРАЇНСЬКОЇ ЕМІГРАЦІЇ НАПРИКІНЦІ ХІХ – ПОЧАТКУ ХХ СТ.....	18
РОЗДІЛ 3. МЕТОДИКА ВИКОРИСТАННЯ МАТЕРІАЛІВ БАКАЛАВРСЬКОЇ РОБОТИ НА УРОКАХ ІСТОРІЇ УКРАЇНИ.....	35
ВИСНОВКИ.....	41
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	43
ДОДАТКИ.....	49

ВСТУП

Актуальність теми. Україна – одна із країн найбільших донорів емігрантів за історію. Українська еміграція триває понад 150 років та перетворилася в унікальний національний феномен, який містить у собі історію – минуле, сучасне та майбутнє. Вона входить у загальносвітовий міграційний рух, через який міграційні процеси, рухи та напрями перехрещуються між собою.

Еміграція українського населення пройшла кілька хвиль міграції, що в результаті сформували чисельну українську діаспору у багатьох країнах світу на кількох континентах. Не дивлячись на те, що хвилі міграції українців припадають на різні історичні періоди, вони мають багато спільного між собою.

Для розуміння хвиль еміграції українського населення важливим є дослідження першої хвилі еміграції – кінець XIX – початок XX ст. Саме вона заклала основи наступних хвиль. Перша хвиля еміграції мала трудовий характер, оскільки більша частина населення яка емігрувала, перш за все розглядали це через соціально-економічну призму. Серед основних причин трудової еміграції виділяють малоземелля, безземелля, перенаселеність території тощо.

Головним джерелом української еміграції була Галичина яка наприкінці XIX – початку XX ст. входила до складу Австро-Угорської імперії. Через невисокий розвиток соціально-економічного життя у монархії, значна частина селян із Галичини переселились до країн Північної та Південної Америки (США, Канада, Бразилія, Аргентина) та країн Європи. У країн формувалися українські громади, які допомагали новоприбулим українцям, що згодом переросло у діаспору.

Дана тематика є надзвичайно актуальною на сучасному етапі націотворення України. Зважаючи на сучасний етап еміграції українського населення, зумовлений соціально-економічними, політичними причинами та військовою агресією Росії починаючи від 2014 р. та сучасною війною. Важливим є розуміння та висвітлення еміграції як суспільного явища, її

типологія та визначення. Актуальним є методика використання матеріалів роботи у навчально-виховному процесі у школі.

Об'єктом дипломної роботи є українська еміграція з Галичини 1890-1914 рр.

Предметом дипломної роботи виступають причини та передумови української еміграції з Галичини на межі XIX-XX ст. напрями, чисельність у тісному зв'язку з конкретно історичною ситуацією, а також методичні аспекти використання матеріалів дослідження в практичній роботі вчителя загально-освітнього навчального закладу.

Метою роботи є комплексне дослідження української еміграції з Галичини кінця XIX – початку XX ст., аналіз причин та передумов еміграції, визначення напрямів еміграції та їх чисельність та методику використання матеріалів на уроках історії. Зважаючи на поставлену мету, автором **роботи сформульовано наступні завдання:**

- проаналізувати причини та передумови української еміграції;
- дослідити напрями української еміграції наприкінці XIX – початку XX ст;
- з'ясувати можливості для використання зібраного й опрацьованого матеріалу в шкільній освіті.

Територіальні межі дослідження охоплюють територію Східної Галичини (української) частини Королівства Галичини і Володимирії, а також, території країн США, Канади, Бразилії, Аргентини, Боснії та Герцеговини куди емігрували українці.

Хронологічні межі бакалаврської роботи охоплюють період 1890 – 1914 рр. Нижньою межею дослідження є 1890р. коли еміграційний рух з Галичини набув масових форм. Верхньою межею початок Першої світової війни в 1914 р. Для ґрунтовного висвітлення даної тематики автори роботи виходили поза вказані хронологічні межі.

Стан наукової розробки. Для всебічного дослідження наукової проблематики необхідною умовою є наявність джерелознавчого матеріалу. Для

об'єктивного і всебічного висвітлення даної теми залучено широке коло джерел, різними за своїм походженням та змістом. Зокрема, це документи пов'язані із діяльністю УГКЦ щодо опіки над українськими емігрантами, спогади учасників еміграції та інші опубліковані документи.

Актуальні у наш час питання еміграції привертають увагу вітчизняних та діаспорних дослідників. Нагромадився значний масив історіографічного матеріалу присвяченого еміграції українського населення Східної Галичини наприкінці ХІХ – початку ХХ ст.

Українські дослідники особливу увагу приділяють вивченні еміграційного руху до країн Північної Америки, зокрема США та Канади. Зокрема, дослідники Н. Волік[13], В. Євтух [16], О. Макар [36], Г. Кожолянко [26, 27, 28], Є. Ладна [34], О. Роїк [42], С. Савчук [43], О. Сич [44], І. Єлейко [10] та Р. Кухаренко [33] виділили основні причини еміграції українського населення до Північної Америки, проблеми із яким вони там зіштовхнулись, умови роботи а також діяльність УГКЦ щодо консолідації українського населення.

Щодо іншого напрямку української еміграції – до країн Південної Америки, історики М. Бондаренко[10] , С. Качараба [20, 21, 22, 23,24], Н. Пильчук, І. Сушинська [46], М. Мазипчук [35]дослідили умови життя української емігрантів у Бразилії та Аргентині.

Окремим напрямом досліджень вітчизняних дослідників є актуальні проблеми еміграції та міграційного руху загалом. Історики С. Білоножко [9], В. Дяків [15], С. Качараба, [20, 21, 22, 23,24] А. Котова [30], М. Кравець [31] , А. Гайдуцький [14], М. Трубик, У. Іваночко [18], Т. Цимбал [50], В. Кизенко [25], В. Кравченко [32], В. Мельник [37, 38]та О. Ровенчак [41] у своїх дослідженнях висвітлили загальні питання української еміграції, проблеми термінології та інше.

Діаспорні дослідники (М. Боровик [11], М. Василик [12], І. Хімко, О. Мартинович) у наукових дослідженнях приділили увагу життю та зайнятості українських емігрантів.

Методологічною основою роботи є принцип історизму, об'єктивності, достовірності у висвітленні поставлених питань у дослідженні проблеми. Емпіричні методи: індукція та дедукція – перехід від окремого до загального у процесі формулювання висновків про особливості досліджуваного предмета загалом та застосування загальних положень під час аналізу окремого; історичні методи: історико-системний метод – поглиблення історичних досліджень як з точки зору цілісного охоплення історичної дійсності, яка вивчається, так і з точки зору розкриття внутрішніх механізмів функціонування і розвитку, історико-типологічний – використовується з метою впорядкування і узагальнення історичних фактів.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що:

- зроблено спробу комплексного аналізу причин та передумов української еміграції з Галичини;
- визначено і конкретизовано напрями української еміграції;
- підготовлено методичні аспекти використання матеріалів дослідження в практичній роботі вчителя загально-освітнього навчального закладу.

Наукова новизна полягає в узагальненні наукових знань про українську еміграцію наприкінці XIX – початку XX ст. як суспільного явища.

Практичне значення здобутих результатів зводиться до того, що відображений у роботі матеріал, його провідні принципи та висновки можуть застосовуватися в науково-дослідній та навчально-педагогічній сферах для здійснення підготовки узагальнених праць про українську еміграцію, посібників та підручників.

Апробація результатів дослідження матеріалів роботи відбулася на Звітній науковій конференції студентів підсекції історії України і методики викладання історії, яка відбулася 7 квітня 2022 року

Структура роботи обумовлена розстановкою мети та завданнями дослідження. Робота збудована за проблемно-хронологічним принципом і складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел (61 позиція). Загальний обсяг роботи становить 90 сторінок.

РОЗДІЛ 1. ПРИЧИНИ ТА ПЕРЕДУМОВИ УКРАЇНСЬКОЇ ЕМІГРАЦІЇ

Українська еміграція була і залишається невід’ємною частиною міграційного процесу у всьому світі. Для українців та інших народів, характерні міграційні процеси, які впливають на етнічний склад, густоту населення і господарсько-економічну діяльність. З кінця XIX ст., і до наших днів Україна пережила кілька етапів міграційного руху.

Міграція як складний соціальний фактор, зважаючи на соціально-економічний та демографічний характер, має багато визначень і класифікацій. В певній мірі воно є похідним від різного роду політичних, соціальних, економічних і культурних контекстів та є різним за своєю природою [32, с. 375].

Похідним від міграції є поняття «еміграція». Еміграція як суспільне явище викликає дискусійні питання, щодо сутності самого визначення та його значення. В історіографії існують різні визначення та трактування поняття «еміграція». Зокрема, загально прийнятим є визначення подане у «Словнику української мови в 11 томах»:

- Переселення із своєї батьківщини в іншу країну, зумовлене соціально-економічними, політичними або релігійними причинами;
- Перебування за межами батьківщини внаслідок такого переселення [61, с. 477].

Вітчизняна дослідниця О. Ровенчак подає наступне визначення поняття «еміграції»: «Еміграція – перетин адміністративного кордону, добровільний або примусовий виїзд осіб чи груп осіб з місця (країни) проживання на законних або незаконних підставах на певний період або назавжди, що передбачає подальшу імміграцію, тобто перетин адміністративного кордону, добровільний або примусовий в’їзд осіб чи груп осіб на місце (чи в країну) призначення (або нове місце проживання) на законних або незаконних підставах, на певний період або назавжди. Відповідно, емігрант – це особа, яка здійснює еміграцію, а іммігрант – особа, яка здійснює імміграцію. У процесі міграції завжди є точка,

коли емігрант стає іммігрантом, а еміграція – імміграцією, і цією точкою є перетин адміністративного кордону» [41, с. 129-130].

Із нестабільною політичною та соціально-економічною ситуацією в незалежній Україні, широко поширеним явищем є еміграція. Зокрема, виділяють поняття «українська еміграція», у якому виділяють як еміграцію з України або з українських земель, незалежно від державної приналежності у минулому. Як зазначає вітчизняна дослідниця Т. Цимбал, «враховуючи відсутність інституту незалежної держави, можемо стверджувати, що для українців фактично ніколи не було створено нормальних умов реалізації права на вільний вибір місця проживання» (дод. А) [50, с. 222].

В українській історії масові еміграції відбувалися у кілька етапів або хвиль, кожна з яких має свої причини та наслідки, відповідно характеризується специфічними формами, параметрами кількості та соціокультурним значенням [50, с. 222].

У вітчизняній історичній науці виділяють кілька етапів еміграційного руху:

- 1) кінець XIX – початок XX ст.;
- 2) міжвоєнний період;
- 3) післявоєнний;
- 4) 90-ті рр. XX ст. 10-ті XXI ст.;
- 5) сучасний етап [16, с. 64-65; 50, с. 222].

У даному дослідженні важливим є вивчення та дослідження першої хвилі української еміграції, яка тривала із 90-х рр. XIX ст. до початку Першої світової війни. Найбільша кількість людей виїжджали із густонаселених регіонів Східної Галичини до Північної та Південної Америки. Значна кількість українців виїжджали, щоб згодом повернутись назад на батьківщину, однак не зуміли це здійснити через політичні так і економічні причини (дод. Б) [14, с. 8].

Зважаючи на соціальний склад більшості емігрантів першої хвилі, має характер трудової [16, с. 65; 50, с. 224-225]. Українці, які заселялись у країнах, куди приїжджали, відзначалися своєю працьовитістю та в основному заклали

основи подальшого економічного розвитку країн. Зокрема, першим переселенцям вдалося подолати тяжкі умови праці та життя. До прикладу, уряд Канади розробив програму, згідно якої, кожному українцю надавалися значні угіддя неокультуреної землі. Окрім цього, новий власник повинен збудувати там дім, вести власне господарство та окультивувати 14 га землі протягом трьох років. У разі невиконання даних умов, людина втрачала право на володіння даної землі. Перші емігранти, дану програму сприймали позитивно, адже на відміну від життя на Батьківщині, вони могли обробляти значну частину землі та вести власне господарство, однак боялись втратити дану землю. Діаспорний дослідник Ю. Васіян вказував, що «...прив'язаність до землі не зробила з них рабів, що ненавидять джерела своєї залежності, але суверенних людей, що відчули в собі благословення родючої сили землі, прийняли її і здобули тим тверду моральну базу свого існування» [1, с. 39. 50, с. 224-225].

Зважаючи на вище сказане, слід подати значення визначення «трудова міграція». Згідно даних вітчизняних та зарубіжних дослідників – це міграція осіб, що «внаслідок погіршення економічної ситуації переїжджають на певний час для того, щоб найнятись на роботу та висилати гроші сім'ї або робити заощадження для матеріального забезпечення свого існування після повернення додому. Трапляються класифікації, де до трудової міграції зараховують будь-яку міграцію задля роботи у країні імміграції та міграцію з метою навчання. Проте ми уже розділили ці види міграції за цілями й причинами. Зустрічається також трактування трудової міграції як міграції з метою суто легального найму, але тут незрозуміло, як тоді класифікувати міграцію з метою найму без офіційного дозволу. Тому наведене вище означення вважаємо більш правильним» [47, с. 68; 48, с. 400; 19, с. 28]. Дослідниця О. Ровенчак вказує, що її можна поділити на міграцію з метою працевлаштування за спеціальністю, та за спеціальності, яка їй не відповідає [41, с. 136].

Наголосимо, що трудова еміграція, зазвичай являє собою добровільне переміщення або переїзд на законній підставі громадян, що постійно

проживають на території України, за кордон, а також іноземних громадян і осіб без громадянства, що постійно проживають поза межами України, на її територію з метою здійснення ними оплатної трудової діяльності [56, с. 29].

Серед основних причин еміграції першої хвилі, вітчизняні дослідники відзначають, що це було зумовлено через соціально-економічні чинники, а саме:

- ❖ малоземелля;
- ❖ безземелля;
- ❖ економічна відсталість;
- ❖ перенаселення [44, с. 101; 13, с. 51; 22, с. 7-12; 16, с. 65; 29, с. 203].

Першими і важливими причинами масової еміграції українського населення Східної Галичини наприкінці XIX – початку XX ст. вважаються малоземелля та безземелля. Загальна площа Галичини наприкінці XIX ст. становила 78 тис. кв. км., де проживало 6.4 млн чол. із яких 75% були селянами. Згідно розрахунків вчених на 1 людину припадало 1 га землі, однак розподіл був абсолютно нерівномірним. У Східній Галичині понад 40 % земель належали польським землевласникам [55, с. 100; 22, с. 10]. Окрім цього, частиною земель володіли євреї. Загалом один власник міг володіти до 550 га землі. Однак, українські землевласники не мали у своєму розпорядженні і 5 га. В Східній Галичині до кінця XIX ст. таких господарств налічувалося 80% [57, с. 287], натомість, господарства до 2 га, становили 43% [51, с. 15; 31, с. 77]. Близько 25-30% населення Східної Галичини становили комірники, халупники та загородники, які майже не мали землі. Погіршення становища селянства зумовлювалось проблемою сервітутів, внаслідок якої воно було позбавлене права на користування поміщицькими лісами, пасовищами та лугами [31, с. 9–10]

Економічна відсталість регіону зумовлена неправильним використанням ресурсів краю, оскільки для Австро-Угорської монархії Східна Галичина була сировинним придатком для інших земель імперії. У зв'язку із слабким економічним ростом краю, населення було бідним та відчувалась нестача

коштів. Дослідник М. Кравець зазначав, що заробітна плата у Галичині наприкінці XIX – початку XX ст. була однією із найменших у Європі, та становила від 2 до 7 гульденів [31, с. 113–125]. Для прикладу, робітник на заводі у Львові, отримував меншу зарплату ніж працівник у Відні чи іншому місті імперії. Окрім цього, щорічно зростали ціни на продукти харчування та інші потреба населення. Через голод і високу смертність, що були одними із найвищих у імперії, що року помирало 50-100 тис. осіб від віспи, черевного тифу, туберкульозу та холери [53, с. 17]. Окрім цього, висока смертність була зумовлена відсутністю медичних закладів, яких на 1900 р. у Східній Галичині налічувалося 87 державних і 58 приватних лікарень. Зазначимо, що у Східній Галичині існував найдовший робочий день у імперії. В середньому він тривав від 10 до 12 год., а також міг сягати 16 год. Окрім цього, експлуатувалася жіноча та дитяча праця.

На розвиток сільського господарства значний вплив мали й інші негативні фактори, що позначались на його відсталості. Серед таких причин С. Качараба виділяє пропанацію та неупорядкованість селянських земель [22, с. 8]. Сукупність вказаних причин значно стримували розвиток села. Окрім цього, до головних причини та факторів зубожіння селян слід вважати лихварство. Однією із найпоширеніших форм вважалася лихва на гроші. Незважаючи на прийняті закони Монархією у 1877 р., і 1881 р., це не стримало розвиток лихварства. Серед поширених форм лихв слід виділити: лихва на землю, лихва хлібом, лихва худобою, лихва роботою, банкова лихва, лихва товарами, лихва при еміграції [22, с. 10].

Важливою причиною міграційного руху наприкінці XIX ст. із Східної Галичини є перенаселення регіону. Впродовж шістдесяти років (1850-1910 рр.) кількість населення Галичини зросла з 5.2 до 8 млн. чол. У Східній Галичині концентрація українського населення становила 63 % [54, с. 4, 7; 13, с. 51-53].

У Австро-Угорській монархії Галичина займала четверте місце за щільністю населення, поступаючись Ломбардії, Чехії та Сілезії. Загальна щільність у краю протягом другої половини XIX ст. зросла вдвічі. Так, згідно

даних: 1851 р. 58 осіб/км², 1857 р. – 59, у 1869 р. – 69, у 1880 р. – 76, у 1890 р. – 84, у 1900 р. – 93, у 1910 р. – 102 [18, с. 271; 52, с. 139].

Відзначимо, що зростання густоти населення Східної Галичини зумовлювалась переселенням туди поляків із Західної Галичини. Правлячими колами Галичини, вони розглядались як бажаний елемент посилення польського впливу на українських землях. В результаті чого, землі емігруючих переходила до рук колоністів [31, с. 124-125].

Важливою стороною дослідження міграційних питань кінця XIX – початку XX ст. є ставлення Австро-Угорської монархії та місцевого люду до даної проблеми. Із зростанням масштабів еміграції серед українського населення Східної Галичини, в урядових колах змушені були реагувати на це. Зупинити еміграцію без проведення радикальних реформ було неможливо. Винятком щодо напрямку еміграцію вважалося переселення до Боснії і Герцеговини.

Варто відзначити, що Австрія як одна із країн масової еміграції, немала еміграційного законодавства. Винятком, був патент цісаря від 24 березня 1832 р., однак на той час, воно не відповідало вимогам кінця XIX – початку XX ст. Міністерством внутрішніх справ Австрії у 1876 і 1887 рр. видано накази, згідно яких вимагали від місцевих властей, усіма можливими способами зупинити еміграцію. У 1888 р. указом Ради міністрів запроваджено суворий контроль над іноземними морехідними компаніями, які займалися перевезенням емігрантів. 6 червня 1896 р. прийнято закон проти ведення еміграційної пропаганди [22, с. 15-16].

У 1899 р. міністр внутрішніх справ граф Голуховський зазначав, що серед урядовців на початку існувала тенденція до ігнорування заморської еміграції, однак, згодом почали їй протидіяти різним адміністративними заходами, які виявились зовсім безрезультатними. Він відзначав, що еміграція стала серйозною проблемою, що прийшла крайня межа для її урегулювання. Однак для цього потрібно було розробити певні заходи, щодо вирішення даного питання [31, с. 122].

Українська громадськість та її лідери виходила об'єктивно за причин еміграції. Зокрема, міграційні питання розглядалися на засіданнях Галицького Сейму, та працювала спеціальна еміграційна комісія, яка відзвітувала депутата про справи у Галичині. Посол до Галицького Сейму та Віденського парламенту Т.Окуневський цікавився питанням, що стосувались його виборців та нерідко був обізнаний у них краще, ніж окремі спеціальні комісії [38, с.53]. Так, вартим уваги є виступ Т. Окуневського одного із засідань Сейму. Прослухавши звіт еміграційної комісії від 25 сіня 1896 р. він виголосив промову: *«Прочитавши справозданіє комісії еміграційної я прийшов до пересвідчення, що правду кажучи один наш літерат, коли приглядаючись до теперішнього руху еміграційного і роботи верховодячої в нашому краї партії в цій справі, замітив, що „нещастям цієї цілої справи є те, що тут велика елементарна подія натрапила на малих людей»* [8, s.586]. Звіт еміграційної комісії є найкращим доказом цього: *«Безперечно, що це велика подія, коли наш селянин, люблячий свою землю мов рідну неньку, зневолений історичним ходом, опускає ту родиму скибу, зривається в світ за очі, щоб там за морем шукати кращої долі, бо на нашій на своїй землі він вижити вже не годен»* [8, s. 587; 37, с. 75-76]

Еміграція населення наприкінці XIX – початку XX ст. була однією із центральних тем та проблем у суспільному житті Східної Галичини. В її оцінках перехрещувалися різні позиції політичних партій. Зокрема, це додавало проблемі додаткової гостроти і актуальності. І так, вона перетворювалась у загальнодержавну [22, с. 47-48].

Єдиною політичною партією яка з усією повнотою висвітлила причини еміграції була РУРП (Русько-українська радикальна партія). Так, один із лідерів партії Іван Франко серед причин еміграції зазначив: *«Головною і вирішальною причиною еміграції є нужда, матеріальне зубожіння і моральна занедбаність сільського населення»* та додає *«на Поділлі немає значних міст, які могли б ввібрати більші маси сільського пролетаріату, отже, селянинові не лишається нічого іншого як або на місці гинути з голоду і нужди, або йти в світ за очі з надією на кращу долю або й без надії»* [7, с. 351].

Окремим аспектом еміграції українців у другій половині ХІХ – на початку ХХ ст. для Івана Франка було з'ясування негативних та позитивних рис даного процесу. З одного боку, це дійсно був негативний процес, оскільки в еміграцію виїжджали найбільш працездатні, найбільш молодші, найбільш інтелектуально під розвинуті люди. Таким чином, край втрачав у їх особі чи не найпотужніший потенціал нації. З іншого боку, еміграція українців долучала їх до нової культури, традицій, світоглядів, знань і це, в принципі, позитивно впливало як на розвиток самих емігрантів, так і їх родичів та близьких друзів, що залишалися у краї. Саме Іван Франко чи не перший взагалі звернув увагу на дані аспекти. І тут просто неможливо не привести розлогої цитати Івана Франка: *«Селянин здавна ходить шукати заробітку, особливо мазур, заробітчанин іде до Королівства Польського на жнива, на буряки, верховинець з косою ходить по всій Польщі, доходить до Угорщини, до австрійських країв. Нові маси породили американського емігранта, власне кажучи такого, що шукає заробітку в Америці. Пошуки роботи краще оплачуваної, соліднішого заробітку, але з бажанням повернутися – ось таким був донедавна його тип.*

Така еміграція має свою позитивну сторону. Вона може дати робітникам, що не мають роботи або низько оплачується в краю, прекрасний заробіток, який плине на батьківщину, зміцнює ті родини, які залишилися, дає змогу сплатити борги, збільшити кількість робочих місць, кількість прикуплених парцел, це відомо. Заробіток нашого селянина у Сполучених Штатах більший у 6-15 разів від того, що він має на батьківщині. Народжений традиційним вегетаріанцем, мазур, хоч дуже швидко звикає до незвичної вдома їжі, заробляє значно більше за свої життєві потреби» [7, с. 463; 45, с. 115-116].

Водночас неординарним було ставлення греко-католицького духовенства до питань еміграції. Із початків еміграції духовенство закликало поборювати «міграційне лих» будь якими засобами [23, с. 116].

Зазначимо, що попри задекларовану зацікавленість питанням еміграції, греко-католицька церква була ситуативною і значною мірою залежала від

еміграційної кон'юнктури. Першим таким проявом була неконтрольована еміграція селян до Російської імперії. Адміністрація Галицького намісника Казимира Бадені у пошуках винуватця переселення, поклала відповідальність на греко-католицьке духовенство. За таких обставин митрополит С. Сембратович видав пастирське послання, у якому закликав зупинити еміграцію і звинуватив селянство у лінивстві «браку вирахованя, недостатку оглядної ощадности і поховности до забав» [2, с. 109].

Із розвитком «бразильської еміграційної гарячки» греко-католицька церква водночас підтримувала селян а також пригальмовувала процес еміграції. Так, Митрополичій Ординаріат рекомендував духовеству: *«встримуватися с виданєм метрик для емігрантом, а противно впливати благорозумно на людей, щоби не давались уводити ложним і безсовісним агітаціям, обіцяючи їм за морем золоти гори, а в действительности виставляючи їх на крайню нужду і марну загибель»* [3, с. 242; 4].

Окрім цього, Митрополит С. Сембратович доручив деканальним урядам обговорити справу еміграції на соборчиках і «зосередити увагу на тому, чи не вдалося б запобігти еміграції шляхом створення заповомових кас при кожній церкві під зарядом місцевого душпастиря із добровольних складок, які мали б головне мету помочи в першій хвилі бідним і підупавшим селянам матеріально» [4; 23, с. 119].

Із вступом на Галицьку митрополію у 1901 р. Андрей Шептицький питання еміграції стає в центрі уваги греко-католицького духовенства. Зокрема, він відзначав: *«...еміграція, розумно і планово ведена, навіть може бути дуже корисна, але лихо в тім, що нездорова і нехоронена еміграція зарібкова є причиною, що наці парохіяне, не доробившиися нічого, вертають бідні і зіпсуті морально до парохії назад і, не маючи вже нічого до страчення, стають крайньо нездоровим елементом громади, сходять на апостолів заграничного зопсуття і недобровольних агентів дальшої хоробливої еміграції...»* [5; 6, с. 532].

У Пастирському посланні «Пам'ятка для руських робітників в Німеччині, Франції, Сполучених Державах, Канаді, Бразилії і Аргентині» Митрополит Андрей Шептицький зазначав: *«За границею маєте можливість і нагоду просвітитися; навчитися не одного хосенного і вертати домів з просвітою і культуро, котру опісля можете браттям, що дома лишилися, свому народови передати. Бачте лишень, щобиьте дійсно лишень добро принесли. Умійте розржнити здорове зерно від полови; приймайте добрий примір чужих, а відкидайте лихий»* [6, с. 816].

Отже, греко-католицька церква пройшла тривалий період еволюції у ставленні до питань еміграції. Від цілковитого несприйняття до визнання як доконаного факту. Під проводом митрополита А. Шептицького було докладено максимум зусиль, щодо опіки над емігрантами, протидіяння впливу агентів мореплавних компаній тощо.

Варто визначити значення еміграції кінця XIX – початку XX ст. Безумовно, значна частина емігрантів із Східної Галичини, повертаючись із Північної чи Південної Америки, на тяжко зароблені гроші покращували свої господарства, уникали розорення або забезпечували себе грішми на тривалий час. Однак як зазначає М. Кравець, цих грошей вистачало не надовго. До прикладу, гроші із США, зароблені за три роки, становили 600-900 зол. рин. [31, с. 124-125]. Згодом вони змушені повертатись за океан на заробітки. Варто відзначити, що грошей які переказували емігранти з-за кордону не мали і не могли мати значного впливу на розвиток економіки Східної Галичини.

Окрім цього, еміграція не вирішила питання зменшення густоти населення в сільських місцевостях Східної Галичини. Зауважимо, що у окремих районах вона залишалась високою і зростала надалі. На початку XX ст. до таких слід віднести: Збаразький, Тернопільський, Золочівський, Скалатський, Заліщицький, Бучацький, Борщівський і Гусятинський. протягом десяти років (1890-1900 рр.) густота населення зросла з 96 до 102 чоловік на 1 кв. км. [31, с. 125].

Зауважимо, що результатом зростання густоти населення в Східній Галичині було переселення із Західної Галичини, зокрема поляків, які на думку правлячих кіл Галичини, розглядались як посилення польського елемента на українських землях. Зазвичай, землі емігрантів переходили в руки польських колоністів [31, с. 124-125].

Таким чином, серед основних причин еміграційного руху із Східної Галичини наприкінці XIX – початку XX ст. були малоземелля, безземелля, економічна відсталість та перенаселення, тобто соціально-економічними, суспільними та демографічними чинниками. Західноукраїнські землі розглядались як сировинний придаток для інших частин монархії тому особливої уваги на його економічний розвиток та життя людей не приділялося. Еміграційний рух на межі XIX-XX ст. розглядався урядом монархії як негативний чинник у розвитку країни, натомість українське суспільство та греко-католицька церква розглядали даний рух як один із варіантів поліпшення життя українців.

РОЗДІЛ 2. НАПРЯМИ УКРАЇНСЬКОЇ ЕМІГРАЦІЇ НАПРИКІНЦІ ХІХ – ПОЧАТКУ ХХ СТ

Перша хвиля української еміграції (кінець ХІХ – початок ХХ ст.) являє собою початки міграційного руху з українських земель, який триває до наших днів. Перша хвиля еміграції відбувалася у кілька напрямів, які певною мірою були взаємопов'язані між собою.

У монографічному дослідженні «Українська еміграція. Еміграційний рух зі Східної Галичини та Північної Буковини у 1890-1914 рр.» вітчизняні дослідники С. Качараба та М. Рожик визначили три напрями української еміграції наприкінці ХХІ – початку ХХ ст.:

- ✓ Північноамериканський;
- ✓ Південноамериканський;
- ✓ Європейський [22, с. 50, 60, 70, 81].

Перший напрям слід умовно поділити на еміграцію до Сполучених Штатів Америки та Канади. Оскільки чисельність емігрантів, занятість та інше значно різнилися, одна емігранти переслідували одну мету.

Сполучені Штати Америки були країною яка найбільше прийняла мігрантів наприкінці ХІХ – початку ХХ ст. До неї прибували емігранти із різних куточків світу, зокрема і з українських земель.

Перші емігранти із українських земель в Америку зафіксовано у 60-х роках ХІХ ст. Із початку 70-х років окремі представники кам'яновугільних шахт Пенсильванії намагалися вербували робітників на східногалицьких землях. [22, с. 50].

Початком так званої масової еміграції до США датується 1877 р. Так, першим відомим українцем який емігрував до США у цей період був А. Гончаренко, чернець Києво-Печерської Лаври. Причиною його еміграції було переслідування за участь у антикріпосницькому русі. Згодом еміграція із українських земель набула значних розмахів. Умовно її можна поділити на кілька етапів.

До уваги нашого дослідження актуальним є перша хвиля еміграції українців до США, яка тривала із кінці XIX ст. до початку Першої Світової війни. Саме на цей час припадає період американської індустріалізації. Першим осередком українських емігрантів був штат Пенсильванія, де мігранти мали змогу знайти роботу на вугільних шахтах і металургійних заводах. Окрім того, значна кількість людей знаходила роботу на північному соді США, у Нью-Йорку, Нью-Джерсі та інших [33].

З 1881 по 1884 р. із галицьких сіл, щорічно виїжджало понад 1 тис. осіб. Із значним напливом емігрантів поставало питання із релігійною специфікою. За відсутності власної церкви, українські емігранти, відвідували богослужіння у німецькій, литовській церквах, а найчастіше у польському костелі [60, с. 41]. У ситуації, що склалась, галицькі українці греко-католики, у 1884 р. звернулись до митрополита Сильвестра Сембратовича із проханням направити у м. Шандоа штату Пенсильванія священнослужителя для організації української парохії. Так, митрополит С. Сембратович, дивлячись на своє лемківське походження, раціонально усвідомлював масштаби та розміри еміграції та їх наслідки, видав розпорядження, згідно якого у грудні 1884 р. до м. Шандоа, прибув священник Іван Волянський [20, с. 361]. Зокрема, священник І. Волянський який прибув зі Львова, констатував, що у США на той час проживало понад 50 тис. українців [22, с. 51]. Так, 18 грудня 1884 р. о. І. Волянський здійснив свою першу вечірню, а через кілька днів першу літургію. Для цього він спеціально орендував одну із зал у Шандоа. Українські емігранти скликали в січні 1885 р. збори, на яких вони обрали церковну раду та здійснили збір коштів на побудови церкви. Окрім цього, на даних зборах організовано першу українську організацію в США – Братство св. Миколая [60, с. 42]. У 1886 р. було зведено першу греко-католицьку церкву на Американському континенті [20, с. 361].

Після довгого перебування серед емігрантів, вивчення їх проблем та потреб, отець І. Волянський дійшов до переконання, що для дотримання єдності серед українців та поширення освіти, потрібно організувати газету рідною мовою. Задля цієї мети священник спеціально навчається друкарської

справи в місцевій американській газеті, дістав друкарський прес та український шрифт і 15 серпня 1886 р. вийшов перший випуск газети «Америка». В перший період вона була двотижневиком, згодом тижневиком, який містив статті про американське державне правління, заохочував іммігрантів ставати громадянами США, вчив їх розуміти свою віру, давав повідомлення про події в світі. Матеріали про життя в Галичині надсилав у газету Михайло Павлик [60, с. 42; 3].

Отцем Іваном Волянським також було організовано крамниці-кооперативи, аналогічну із галицькою «Народною торгівлею», де самі емігранти купували необхідне та зберігали заощадження тощо.

Завдяки завнятій роботі отця Івана Волянського споруджуються нові церкви, зокрема у Кінгстоні, Гейзелтоні, Оліфанті та Джерсі [20, с. 361], відкриття шкіл, створюються хати-читальні, виникають українські газети, товариства економічної взаємодопомоги тощо [60, с. 42].

Окрім власної душпастирської та просвітницької роботи отець Іван Волянський прагнув залучити до цієї роботи у США інших греко-католицьких священників із Галичини. Завдяки його старанням, у 1887 р. у США прибули Зенон Ляхович та Володимир Сіменович. Згодом останній повернувся у Галичину для «підшукування священників» та повернувся із Констянтином Андруховичем, священником із с. Химчин. Через деякий час сюди прибули Олександр Дзюбай, Григорій Грушка та Теофан Обушкевич. Як зазначає С. Качараба, разом вони закладали основи релігійного життя українців у США та перші греко-католицькі парохії [20, с. 361-362; 5].

Згідно даних С. Білоножко та Ю. Мисика у 1898 р. у США налічувалося понад 50 українських греко-католицьких церков. У 1913 р. виникла окрема Русинська американська [9, с. 157].

Згідно даних статистики опублікованої С. Качарабою та М. Рожик із травня 1887 р. до середини липня 1888 р. до США емігрувало:

- Бродівського повіту 283 особи;
- Дрогобицького – 397;

- Перемишлянського – 321;
- Самбірського – 405;
- Сяноцького – 1042;
- Ярославського – 340 [22, с. 51].

Згодом географія емігрантів повітів збільшилась. Сюди додалися Рогатинський, Станіславський, Бібрський, Жовківський, Підгаєцький та Жидачівський повіти [22, с. 51].

Із початок економічної кризи у США 1907-1908 рр. у Галичину повернулося 722 особи. Однак після кризи до Америки виїхало, ще більше людей. Так, через Освенцим до Америки переїхало 224 особи із Добромільського повіту, 179 – Дрогобицького, 155 – Рава-Руського, 221 – Самбірського, 290 – Скалатського, 270 – Турківського (дод. В) [22, с. 53].

Окремі повіти Східної Галичини втратили найбільше населення через еміграцію до США. Зокрема, найбільше населення емігрувало із Сяноцького, Ліського, Добромільського та Старосамбірського повітів. Втрата населення мала значний вплив на демографічну та економічну ситуацію у краю [22, с. 57].

Робота для емігрантів була не з легких. Вони видобували золото і срібло у Колорадо, Монтані, Айдахо та Вашингтоні; олово у Міссурі; мармур і вапно у Пенсильванії. Окрім цього працювали у металургійній та металообробній галузі у Нью-Йорку, Пенсильванії, Нью-Джерсі, Іллінойсі, на виробництві цементу, цукрових заводах, на будівництві, лісозаготівлі, будівництві залізниць та інше. Оскільки більша частина емігрантів були неписьменними, відповідно їхня праця оцінювалась дешевше. Так, середній заробіток українця-вугільника становив 1,98 \$, натомість заробітня плата американця 2,31 \$ (дод. Ж) [60, с. 43].

Найбільше людей поселялось у наступних штатах: Пенсильванія, Нью-Йорк, Нью-Джерсі, Огайо, Коннектикут, Масачусетс, Іллінойс, Міссурі, Меріленд та інші (дод. Д) [22, с. 58].

За твердженням С. Макарчука та С. Качараби, дана еміграція до США мала специфічну форму заробіткової еміграції, здебільшого заробити коштів та повернутись на батьківщину [22, с. 58; 58]. Це насамперед було пов'язано із

тим, що українцям пропонували заробітню працю в 10-20 разів більшу ніж могли мати на Батьківщині. Як зазначає І. Єлейко, що «трудова міграція з України у цей період мала винятково економічний характер» [17, с. 188].

Еміграція українських селян відбувалась згідно американського міграційного законодавства. Зокрема, станом на 1885 р. імміграційний податок становив 50 центів [22, с. 51], однак у березні 1903 р. імміграційний податок зріс до 2 \$, та було заборонено візд до країни особам, за яких оплачено проїзд, а також, ті які попередньо мали домовленість про місце праці [22, с. 52].

Одним із напрямів американської еміграції наприкінці XIX – початку XX ст. була Канада. Зокрема вона потребувала робочих рук для індустріальних міст а також для господарського освоєння західних регіонів країни.

Першим українським емігрантом у Канаду були жителі с. Небилова Калуського повіту В. Єленюк та І. Пилипівський, які прибули у Монреаль 7 вересня 1891 р. та поселились на фермах у місцевості Третна провінція Манітоба. Згодом І. Пилипівський повернувся додому та агітував людей на переїзд до Канади, за що був ув'язнений на місяць [22, с. 61].

Саме ця дата вважається офіційно початком організованого переселення українців до Канади. Вона встановлена істориками на початку XX ст. і продовжує залишатися у науковому обігу і до наших днів, незважаючи, що нові архівні матеріали доводять про початки еміграції до Канади починаючи із 1888 р. [42, с. 15-18; 1, с. 22].

За період 1891 по 1895 рр. до Канада зі Галичини емігрувало тільки невеликі групи українців. Однак із 1896 р. все змінилося. О. Олеський організував відправку до Канади першої великої групи українців. Ця група поселилась у провінції Альберта. аналогічний виїзд організував друг І. Франка К. Геник. У групі було близько 200 осіб із сіл Березова, Лучи, Лучки, Акрешори Коломийського повіту [22, с. 62].

Із появою перших поселенців у Канаді виникло перше українське поселення у провінції Альберта на початку 90-х рр. XIX ст. Місцевістю де

поселились українські мігранти була Една, яка відносилась до Вегривільської колонії неподалік Едмонтона.

Земля на схід від Едмонтона були придатними для ведення землеробства, яке було необхідним для господарювання переселенців. Окрім цього, навколишні території біля Едмонтона та Вегривіля за ландшафтом були схожі на українські землі Буковини та Прикарпаття.

Від місцевої канадської адміністрації переселенці отримували 160 акрів землі на кожну сім'ю, які у першу чергу намагалися збудувати якесь місце для життя, зазвичай це були однокамерні землянки – Бурдеї, або й примітивні колиби із гілок дерева чкі у цій місцевості було достатньо [28, с. 192-193].

Дослідники Г. Кожолянка та І. Молдован відзначають, що у такий спосіб проживати у місцевості, де досить холодний клімат і випадає багато снігу взимку проживати було важко. Як тільки поселенці більш-менш освоїлись на новому місці проживання, вони споруджували наземні житла – хати, подібно такими як вони бачили у себе на українській батьківщині. Тому з початком першої хвилі поселення українців до Канади тут з'являється український тип житла: двокамерного (сіни+хат) та трикамерного (хачина+сіни+хата) [28, с. 193]

У 1896 р. вийшла книга про засади поселення українців у Канаді (поширена на Західній Україні) Осипа Олесквіва, професора сільського господарства у Львівській вчительській семінарії, який вважається батьком української імміграції. З цього часу приїзд українців до Канади набрав організованого характеру [26, с. 180].

За 1897 р. найбільше емігрувало до Канади із Станіславівського, Бучацького, Коломийського, Борщівського, Заліщицького, Тереховлянського та Скалатського повітів. Загальна чисельність українців які емігрували до Канади, за 1897 р. налічувала близько 6 тис. українців [22, с. 62].

За підрахунками дослідників С. Качараби та М. Рожика загальна чисельність українських емігрантів у Канаді становила 149837 осіб [22, с. 65]. Однак, тут кількість вказана із Галичини і Північної Буковини.

Вітчизняний історик Г. Кожолянко відзначає, що за період 1887-1914 рр. до Канади емігрувало близько 170 тис. українців у рамках першої хвилі трудової еміграції: потреба придбання землі, праця на залізниці, фермах, лісорозробках, видобуток вугілля та ін., з перенаселених Галичини та частково Буковини, які в основному поселились у провінціях Альберти, Сескачевану, Манітоби та Онтаріо. Так, на початку ХХ ст. в окремих канадських поселеннях була значна концентрація українських переселенців: Една-Стар (9 тис.), Дофин (5 тис.), Йорктон (4.5 тис.), Стюартюберн (3 тис.), Шоал Лейк, Інтерлейк, Брокенгед-Уайтмауф, Фиш Крік-Роустгерн (понад 1 тис.) (дод. 3) [34; 27, с. 186].

Аналогічна ситуація із релігійним життям постала і у Канаді. На думку вітчизняних дослідників, греко-католицька церква має завдячувати емігрантам початку своєї діяльності у Канаді, оскільки протягом 1896-1914 рр. сюди прибуло 200 тис. українців [49, с. 65]. Проблема релігійних практик, пов'язаних з щоденними духовними потребами, відсутність священників, які б організовували церковні громади, будували церкви і упорядковували цвинтарі потребували негайного вирішення. Тому з першою хвилею еміграції гостро постає питання становлення церкви як самостійної інституції [15, с. 181; 1, с. 54].

Тільки влітку 1899 р. була збудована перша греко-католицька церква біля залізничної станції Стар штат Альберта. Сюди прибув греко-католицький священник із США Дамаскін Поливка, представник чину святого Василя Великого. Згодом приїхали о. Іван Заклинський та о. Василь Жолдак.

З огляду на певні бюрократичні перепони, пов'язані із римо-католицькою зверхністю Канади, митрополит Андрей Шептицький у 1901 р. зміг направити сюди трьох постійних священників із ордену Василіан [11, с. 20]. На наступний рік, до Канади прибули черниці служебниці та декілька місіонерів Редemptористів [43, с. 266; 3].

У 1914 р. в Йорктоні відбувся перший Собор українського католицького священства, на якому було схвалено окремі «Правди Руської Греко-

Католицької Церкви в Канаді», що визначали та закріплювали основні засади місіонерства.. Протягом цього періоду головна увага українського духовенства була спрямована на організацію шкіл, бурс та інститутів [15, с. 181].

Важливою умовою еміграції українських селян до Канади було міграційне законодавство у самій країні. На перших порах воно не містило практично ніяких обмежень, щодо національності, віросповідання, освіти, майнового цензу, однак був заборонений в'їзд злочинцям які втекли [22, с. 61]. Із поступовим збільшенням напливу емігрантів уряд Канада обмежив еміграційних рух. У 1899 р. міністерство внутрішніх справ відмінило плату агентам морехідних товариств [22, с. 63]. Зменшення напливу емігрантів пов'язано із введенням канадським урядом у 1905 р. т.зв. 25-доларової квоти, обов'язкової умови для вступу на територію домініону. Окрім цього кожна особа повинна мати кошти, за які повинна добратись від порту до місця призначення [22, с. 64]. На початку 1910 р. дане розпорядження було доповнено, що кожний, хто прибув у країну, повинен мати ще 13.5 \$ на кожного члена сім'ї, що більшою мірою унеможливило в'їзд українців, саме через брак коштів [22, с. 65].

У даному контексті важливим буде використання термінів, під якими занотовували звідки людина прибула до Канади. Згідно офіційної канадської імміграційної статистики протягом 1891-194 рр. найчастіше вживають терміни «галичани» та «русини» [36, с. 8].

Термін «галичанин» вперше у канадській імміграційній статистиці згадується у 1896 р. За 1891-1914 р. їх загальна кількість становить 96389 осіб, що понад 56% від загальної кількості українців. Тільки за 1907 р. до Канади в'їхало 14639 «галичан». Термін «русини» появився у 1905 р. Найбільшу кількість «русинів» зафіксовано напередодні Першої світової війни. На думку О. Макара, це свідчить про зростання етнічної самосвідомості в Галичині в той час [36, с. 8-9].

Другий важливим напрямом еміграції українських селян із Галичини була Латинська Америка, куди здебільшого переїжджали до Бразилії та Аргентини.

Зокрема, вони потребували дешевої робочої сили після скасування рабства у 80-х рр. XIX ст. та намагання заселити обширні території після винищення місцевих індіанських племен.

Початки еміграції українських селян до Бразилії вважаються 70-ти рр. XIX ст. Зокрема, у 1872 р. в штат Парана прибула родина М. Морозовича із Золочівського повіту, що є першим задокументованим підтвердженням еміграції в Бразилію. Також зафіксовані випадки у 1876 р. і 1886 р., а у 1889 р. еміграція охопила Збаразький повіт [22, с. 70].

У 1891 р. близько десятка родин із Східної Галичини заснували поселення Саната-Барбара в графстві Палмерія. Згодом сюди щорічно прибувало кілька родин із західноукраїнських земель. Однак масова еміграція, на думку М. Рогожи розпочалась у 1895 р., коли сюди приїхали 15 тис. осіб із Галичини [59, с. 64].

На думку С. Качараби та М. Рожка початок масової еміграції селян до Бразилії слід вважати 1891 р. оскільки саме у цей рік тільки із Кам'янецького повіту емігрувало близько 100 осіб [22, с. 70]. У наступний рік еміграція до Латинської Америки перекинулася на Бродівський, Кам'янецький, Тернопільський та Бібрський повіти [22, с. 71].

Згідно твердження першої історикині, яка займалася питанням української еміграції до Бразилії на системній основі О. Борушенко, на той час відбувалася якісна еволюція від суто заробітчанської до т. зв. колонізаторської еміграції, коли значна частина українців прибуває сюди з намірами оселитися на тривалий час [46, с. 77].

У 1895 р. великого розмаху набула еміграція у Бразилію завдяки діяльності «Товариства святого Рафаїла» яке відкрило філію у Львові, та здійснювало перевезення селян до Бразилії. Із початком року еміграція охопила Перемишлянський, Бібрський, Стрийський та Кам'янецький повіти. У квітні місяці було організовано перевезення 240 осіб на чолі із Ф. Тревінським до штату Парана [22, с. 72]. Згідно офіційних документів, масовий приїзд українців до Бразилії першої хвилі еміграції припадав на 1895-1907 рр. За

вказаний період до Бразилії прибуло понад 20 тис. українських емігрантів [60, с. 64; 40, с. 60].

Зазвичай емігранти заселялись у північних районах штата Санта-Катарина, заснувавши перші українські колонії Санта-Барбара, Антонио Олінго, Униао-да-Віторія, Ірасема, Маршал-Маллет, Доризона, Прудентополіс [40, с. 60].

У 1906 р. бразильський уряд почав виношувати плани будівництва залізниці від Сан-Паулу до Ріо-Гранді-ду-Сул, і для цього потрібна була дешева робоча сила. На початку 1908 р. із Галичини переїхали 278 українців і ще тисяча була у дорозі [22, с. 76]. Знову еміграція у Бразилію отримала масовий характер.

Другий масовий період першої хвилі української еміграції до Бразилії припадає напередодні Першої світової війни. Протягом 1910-1914 рр. до Бразилії прибуло понад 20 тис. українських емігрантів, які створили нові українські поселення в Гуарані, Кампінасе, Іжуї, Жагуари і Єрешімі [40, с. 60.]

За підрахунками С. Качараби та М. Рожка загальна чисельність емігрантів із Галичини до Бразилії становила 29 тис. Щодо Аргентини то це число становило 10 тис. осіб [22, с. 76-77].

Найбільше число українців проживало в поселеннях Прудентополіс та Ріу-Клярро. Окрім цього у колоніях Антоніо Кандідо, Нова Галіція, Вера Гуарані, Итапар, Сенадор Корейя, Жесуіно Маркандес, Іваї, Іпіранга, Атілаполіс [22, с. 78]. Значна частина українців проживало у районах які спеціалізувались на виробництві кави: Ріу-Гранді-ду-Сул, Сан-Паулу, Санат-Катаріна, Еспіріту-Санту та Мінас-Жараіс [22, с. 78].

Важка праця на землі, особливо у перші роки після еміграції, не завжди задовільняла потреби сім'ї для проживання. Більшість українців колонії Прудентополіс на 1903 р. були боржниками перед бразильською владою через несплату податків за землю. Через обставини які склались, на початку ХХ ст. більшість хліборобів наймались на додатковий заробіток, зокрема, на спорудження залізниць, шосейних доріг, мостів та інше.

Водночас непротим було уживання українських емігрантів у місцеве соціальне середовище. Протягом перших років перебування у Бразилії вони стикалися із труднощами у стосунках із місцевим населенням та інституціями влади. Серйозною перешкодою був мовний бар'єр та незнання місцевих законів. Значно ускладнювало життя іммігрантів, особливо на перших порах, і вороже ставлення до них корінних жителів Бразилії – індіанців. Місцевості поселення українців у штатах Парана й Санта-Катарина були на той час частиною традиційної території двох індіанських племен – короадос і ботокудів. Із появою в цих місцях значної кількості українських поселенців ці індіанські племена змушені були відступати в глибину бразильської сільви. Значна частина індіанців, особливо з племені ботокудів, не бажала миритися з таким становищем і чинила опір процесу розселення іммігрантів. Одним із виявів цього опору були численні напади на житла українських поселенців [60, с. 64].

Незважаючи на складні матеріальні та природні умови українці у Бразилії змогли зберегти свою національну самобутність, мову, звичаї, традиції, свою віру, українське мистецтво та інше. Штат Парана називають «Бразильська Україна», аналогів цій назві в українських діаспорах немає. Зазначимо, що дана назва свідчить про особливе ставлення українців, що проживають за межами своєї історичної Батьківщини, до своєї історії та культури. Пам'ять про рідні місця зберігають назви: Нова Галичина, українське поселення, розташоване в 10 кілометрах від Прудентополя, залізнична станція Нова Галичина, яку разом з іншими будували українські емігранти, знаходиться у муніципалітеті Порто Уніао, штат Санта Катаріна, Нова Одеса, штат Сан-Паулу. У місті Прудентополь є вулиці Лесі Українки, Тараса Шевченка, Київ, у місті Блуменао, штат Санта Катаріна є вулиця України, вулиця Київ є у місті Порто Алегре, штат Ріо Гранде до Сул, у місті Сан Паулу, у містах Куритиба та Прудентополь є площі імені Тараса Шевченка, де встановлено пам'ятники поету. Монумент Кобзареві є також у місті Порто-Алегре.

За твердженням І. Сушинської, українці Бразилії намагались облаштувати своє життя, а також виховувати наступне покоління в шані й любові до України. З 1897–1898 рр. вони почали організовувати, завдяки батькам і священикам, українські школи у приватних хатах. У 1898 р. у м. Прудентополь були засновані дві перші українські суботні школи. З 1907 р. органи державної влади почали матеріально допомагати українській освіті [46, с. 78].

У 1913 р. з ініціативи оо. Василян була створена центральна шкільна організація – Шкільний союз, який мав виконувати ту саму роль, що й «Рідна школа» в Галичині. Впродовж наступного року було відкрито філії Шкільного союзу в 14 місцевостях. Але розвиток шкільництва натрапляв на великі перешкоди через непорозуміння з батьками та брак кваліфікованих педагогів [10].

Із зменшенням еміграційної хвилі до Бразилії в 1897 р. почалась еміграція до Аргентини. Уряд країни почав всіляко заохочувати еміграцію в країну і взяв на себе витрати на перевезення емігрантів через океан, також до місця поселення. Еміграція у цьому напрямі охопило частину Покуття. У період з 1901 по 1903 рр. із сіл Хотимир, Обертин, Джурків Тлумацького повіту до Аргентини відправилося 1000 осіб. Із Тлумачинни хвиля еміграції перекинулась на Станіславівський повіт. За два роки еміграції до Аргентини прибуло 7 тис. українських селян. Це призвело, що у провінції Місіонес поруч із українським поселенням в Апостолес утворилась нова колонія Азара [22, с. 75].

В Аргентині галицькі мігранти проживали компактно у колоніях Апостолос (7536 осіб), Азара і Сан-Хосе у провінції Місіонес. Однак, у зв'язку із затяжною економічною кризою у 1910 р. селяни переселялись із Аргентини до Парагваю та Уругваю.

На думку М. Василика, в Аргентині у 1914 р. проживало близько 14 тис, українців, в тому числі в провінції Місьйонес – понад 10 тис. [12, с. 17].

Протягом перших років проживання українських емігрантів в Аргентині, життя для них було дуже важким. Кожен із поселенців мав право на

покупку 50 гектарів родючої, але покритої лісом і чагарниками землі. Однак, продавалась вона за досить високими на той час цінами. Після придбання землі, необхідно спочатку побудувати малу хату та розпочати обробіток землі: викорчувати дерева, їх спалити, потім орати і засівати поле. Окрім цього, незвичний клімат (середня температура у січні +28°C, а у липні - + 18°C), велика кількість опадів, укуси змій, епідемії та опшесті та напади бандитів, дуже дошкуляли емігрантам. Окрім цього, більшість емігрантів першої хвилі були малоосвідченими та зазвичай складались із найбідніших селян та наймитів. З огляду на це, виникав мовний бар'єр, незнання іспанської мови позбавляли швидкої адаптації українців у аргентинському середовищі. За таких умов українські поселенці часто поповнювали лави найбідніших місцевих селян – «гаучо», влаштовувались у бригади, які будували залізничні колії, промислові підприємства та порти, наймалися до великих землевласників на сезонну роботу або прислугою до місцевої знаті [60, с. 61-62].

Окрім проблем повсякденного життя посилювалися тенденції до об'єднання, сприяли збереженню українського традиційного побуту та звичаїв. Протистоявши асиміляції, вони зуміли стати фундаментом для подальшого формування української етнічної спільноти в Аргентині. У цьому сприяла Церква – священники та церковні парафії допомагали гуртування емігрантів [35]. Понад 90% емігрантів були греко-католики за віросповіданням [60, с. 61-61].

Становище вірян поліпшилося тільки із приїздом до Аргентини священників – Климентія Бжуховського (березень 1908 р.) і Ярослава Карп'яка (квітень 1909 р.). Завдяки їхній роботі було побудовано кілька церков, відкрито хату-читальню імені Маркіяна Шашкевича. Певною мірою розрядив ситуацію декрет Папи Пія Х про часткову нормалізацію становища Української католицької Церкви (УКЦ) в Аргентині.

Загалом, Церква відіграла дуже важливу роль у творенні організованого українського життя, збереженні етнічної самобутності іммігрантів в Аргентині. У 1912 р. призначений А. Шептицьким єпископ УКЦ в Аргентині І. Сенишин

заснував українську читальню в місті Азар, соціальний клуб «Україна» в Апостолесі, а згодом і перший український сільськогосподарський кооператив у цьому ж місті. В жовтні 1922 р. І. Сенишин домігся затвердження статуту вищезгаданого кооперативу тогочасним президентом Аргентини. З іменем І. Сенишина пов'язані також перші кроки на нелегкому шляху входження українців у політичне життя країни. З часом він став мером Апостолеса, а його ім'я нині носить одна з вулиць міста.

Чимало зусиль для збереження українцями своєї етнічної ідентичності доклали й православні священники. Так, ієромонах Тихон Гнатюк, який прибув із Волині, не лише засновував парафії та займався будівництвом, а й організував школу українознавства.

Незважаючи на всі несприятливі обставини та перешкоди, працелюбні переселенці перебороли початкові труднощі й за відносно короткий час перетворили напівдику лісисту місцевість у розвинутий сільськогосподарський регіон. Сьогодні це квітучі землі, на яких десятки тисяч сімей нащадків українських першопоселенців вирощують чай, цитрусові, бавовну, пшеницю, сою, соняшник [60, с. 61-61].

Третій напрям української еміграції із Галичини був направлений на країни Європи та Російську імперію. Це був менш затратний напрямок еміграції, оскільки не потрібно було перепливати через океан та платити за це значні кошти. В окремих випадках, дану еміграцію підтримувала Австро-Угорська монархія.

Єдиним напрямом еміграції українського селянства із Східної Галичини наприкінці XIX – початку XX ст. який заохочував уряд монархії, стало переселення в Боснію і Герцеговину. Зокрема, ці землі Габсбурги намагалися закріпити за імперією. У 1880 р. видано циркуляр про колонізацію Боснії і Герцеговини і роздавання камеральних земель. Одне із його положень передбачало, що кожна родина отримає відповідно до кількості робочої сили певну площу землі для обробітку, на сінокоси, будівництво хати та інше [22, с. 90].

Незважаючи на доволі привабливі умови колонізації, у перше десятиріччя після публікації згаданого циркуляру з Галичини мали місце лише поодинокі випадки еміграції до Боснії і то переважно не селянських родин, а службовців [21, с. 131].

Перші українські переселенці прибули у Боснію і Герцеговину у 1890 р., тобто аж десять років після циркуляру. Саме цю дану слід вважати початком західноукраїнського переселенського руху у ці краї. Однак, згідно документів масова еміграція розпочалась тільки весною 1894 р. [22, с. 91].

При переселенні надавалась роз'яснення щодо умови переселення. Основні з них:

1. Пільги для переселенців. Кожна сім'я переселенців отримає для викорчовування і с/г використання господарські будівлі та сади, житло; залежно від якості землі – площу 10-12 го; заможним сім'ям будуть надані більші території для господарювання;
2. Ці земельні ділянки надаються переселенцям для використання їх у зазначених цілях не у власність, а тільки а тільки в оренду і на десять років. Однак переселенці повинні виконувати орендну плату за всі землі, що орендують, починаючи з четвертого року і при цьому дуже помірковану – 50 крейцерів за 1 га щорічно наприкінці календарного року;
3. Після завершення орендного терміну землі, якщо вони викорчовані переселенцями, впорядковані та відповідним чином оброблені, а поселенці у політичному і моральному плані поводити себе бездоганно, передаються їм безплатно у власність. В іншому випадку передання у власність відміняється. Однак можливе продовження оренди згаданих земель за попередніми умовами на наступні десять років;
4. У випадку смерті орендатора, умови орендного договору переходять його наслідникам;

5. Кожна переселенська сім'я безплатно отримає для будівництва житлових приміщень і господарських споруд необхідний матеріал з державного лісництва;
6. Оскільки переселенцям гарантується (за обставинами) підтримка до наступного врожаю, будівництво житлових і господарських споруд, придбання робочих та інших тварин, господарського інвентарю і насіння, відповідно більші безпроцентні позички на сприятливих умовах повернення [22, с. 91-92].

Загалом еміграційний рух до Боснії і Герцеговини розвивався не рівномірно. Зокрема, у 1899 р. розгорнувся новий етап еміграції до цього краю. Особливо у цей час, селяни виїжджали із Бродівщини, Рогатинщини, Підгаєччини та інших місцевостей [22, с. 92].

У 1900-1901 рр. у зв'язку із сільськогосподарською кризою у Галичині активізувалися міграційні рухи до Боснії та Герцеговини. Найактивніше виїжджали із Чортківського, Буцацького, Тлумацького і Тернопільського повітів. Загальна чисельність українців у краю на початку ХХ ст. налічувало 10-14 тис. [22, с. 93].

З огляду на вищесказане у Боснії та Герцеговині утворювалися значні українські поселення. Найбільшими серед них – Дуброва (265 родин), Дев'ятин (150 родин), Камениця (46 родин), Козара (70 родин), Гайова (36 родин), Ціленець (28 родин), Раковець Горішній (60 родин) [22, с. 94; 21, с. 131].

У прагненні зберегти рідну мову, національну культуру, традиції боснійські українці намагалися організувати різні культурно-освітні товариства. Зокрема, у 1909 р. у м. Прняворі була заснована «Руська читальня товариства «Просвіта», яка підтримувала контакти з різними освітніми і культурними інституціями, виконуючи велику роль для збереження самобутньої української культури в Боснії [39, с. 118].

Серед напрямів еміграції, поширених на східногалицьких землях наприкінці ХІХ – початку ХХ ст. був російський напрям. Зокрема, на відміну від переселення у заокеанські землі, дана еміграція завдавала шкоди

політичним інтересам Австро-Угорщині, яка засуджувала дану еміграцію та всіляко їй шкодила.

Перші випадки еміграції галицьких селян до Російської імперії припадають на 50-ті рр. XIX ст., які нагадували поодинокі втечі, однак масового характеру це набуло у 80-х рр. Зазначимо, що цьому сприяла внутрішня політика російського царизму, який штучно створив потребу в робочій силі на Українському Поділлі. Це пов'язано із виселенням німецьких колоністів та звільненням земель.

У 1885 р. міністерство внутрішніх справ Австро-Угорщини висловило протести зростаючим переселенням галицьких селян в Росію і рекомендувало місцевій владі вжити суворих заходів щодо емігрантів [22, с. 83].

Однак зупинити еміграцію не вдалося. Станом на 1888 р. було видано 490 паспортів на виїзд до Росії, у 1889 – 412, а в 1890 – 305. Більшість із цих мігрантів назад не повернулись.

Нова хвиля еміграції розпочалась у 1892 р. приводом до цього стало чергове обмеження прав німецьких колоністів у волинській губернії, це прискорило виїзд галицьких селян. Так, з ніч з 3 на 4 серпня 25 жителів Збараського повіту перейшли кордон із Росією, а через тиждень ще 1 тис. осіб. Поступово еміграція охопила Скалатський, Золочівський, Тернопільський та інші повіти [22, с. 84].

Не маючи змоги самостійно зупинити незаконну еміграцію Австро-Угорщина звернулась до Росії за допомогою. Тільки після цього у 1893 р. вдалося тимчасово зупинити еміграцію. Російські прикордонники діяли щодо українських емігрантів доволі агресивно. Їх затримували на кордоні та передавали австрійській владі як дезертирів та безпаспортників [22, с. 86-87].

Нові спроби еміграції східногалицьких селян мали місце у 1908 р. Та останнє поживлення таємної еміграції галицьких селян мало місце напередодні Першої світової війни. Багато молоді емігрувало із Скалатщини та Тернопільщини [22, с. 88].

Таким чином, українська еміграція з Галичини мали три напрями: північноамериканський, південноамериканський та європейський. Еміграція до кожного із напрямів мав свої хвилі, що зумовлювало збільшення чисельності емігрантів. Найпоширенішими країнами куди емігрували українців із Галичини були: США, Канада, Бразилія, Аргентина, Боснія і Герцеговина та Російська імперія.

РОЗДІЛ 3. МЕТОДИКА ВИКОРИСТАННЯ МАТЕРІАЛІВ БАКАЛАВРСЬКОЇ РОБОТИ НА УРОКАХ ІСТОРІЇ УКРАЇНИ

Останнім часом простежується неабиякий перелом переваг і акцентів при викладанні шкільного курсу з історії. Ідеться про введення «універсалістського» задуму, який, реалізуючись під різними найменуваннями, плавно замінює звичну «націоцентричну». Дидактика шкільної історії скеровує власний розвиток в напрямку формування соціокультурної історії, що тримає курс на базові європейські цінності та гуманістичні принципи.

Зазначений напрям спричинив колосальний процес перегляду методичних основ історичної дидактики в школі. Ідеться, передусім, про створення та наполегливе запровадження в процес навчання низки сьогочасних методологічних критеріїв. У такому випадку помітну увагу здобуває багатоперспективний (багаторакурсний) спосіб викладання шкільної історії, до якого входять питання соціальної та історії культур, антропологічної історії, концентрується на демонстрації історії соціальних категорій та груп, які раніше залишалися без уваги: національні меншини, мігранти, сім'ї, жінки, діти і т.д.

Сьогодні цілі навчання історії визначені у Державному стандарті Освітньої галузі «Суспільствознавство». Завданнями освітньої галузі є:

- підготовка учнів до взаємодії з соціальним середовищем, до самореалізації їх як особистостей в умовах багатоманітного світу через освоєння комплексу знань, формування відповідних компетенцій;
- формування в учнів національних та загальнолюдських цінностей, толерантного ставлення та поваги до інших народів, правової свідомості, економічного мислення; формування в учнів критичного мислення, навичок оцінювання суспільних явищ і процесів, життєвих ТВ прикладних особистісно-життєтворчих, соціалізуючих, комунікаційних, інтелектуально-інформаційних навичок;

- формування в учнів почуття власної гідності, відповідальності, особистішого ставлення до подій і явищ суспільного життя, досвіду سموційно-оцінної діяльності, здатності визначати власну активну життєву позицію, робити свідомий вибір, встановлювати особисті ЦІЛ, спрямовані на розвиток суспільства, держави, забезпечення власного добробуту та добробуту своєї родини [59, с. 9].

Цілі та мета навчання розкривають суть шкільної освіти з історії. Згідно з цілями і змістом надається перевага оптимальній організації (технології) викладання та навчання. Цілі, зміст та організація (технологія) навчання мають бути належними, еквівалентними пізнавальним можливостям учнів певного віку, певного освітнього закладу, певного класу і т.д. Ефективність організації педагогічного процесу виявляється в отриманих результатах. Це першорядні взаємозв'язки системи, якою являється процес навчання історії. Водночас, є також зворотні, корегуючі зв'язки між складовими процесу. Результати навчання аналізуються вчителем і учнями і стають наріжним каменем для подальшого уточнення цілей та завдань, оптимізації змісту і організації, майбутньої класифікації навчального процесу згідно з пізнавальними можливостями учнів [59, с. 13].

Матеріали бакалаврської роботи можна використовувати під час вивчення курсу історії України в 9 та 10 класах загальноосвітньої школи I – III ступенів, під час вивчення наступних тем: «Суспільно-політичне життя західноукраїнських земель у складі Австро-Угорщини у другій половині XIX ст.» та «Економіко-господарське життя Галичини наприкінці XIX ст.». Навчальна програма з 2017 року для загальноосвітніх навчальних закладів відмічає в складі вище названих тем, такі змістові елементи при вивченні яких можливе застосування матеріалів даної бакалаврської роботи: «Формування української діаспори», «Галичина наприкінці XIX – на початку XX ст.», «Зміна статусу емігрантів в період першої хвилі еміграції із західноукраїнських земель».

Матеріали дослідження можна використовувати, наприклад, під час вивчення теми «Українська еміграція з Галичини в 1890-1914 рр.» (дод. К).

Заняття можна проводити за таким планом:

1. Причини та передумови української еміграції
2. Напрями української еміграції наприкінці XIX – початку XX ст.
3. Наслідки та значення першої хвилі української еміграції.

Урок допоможе учням визначати хронологічну послідовність головних подій вказаного періоду; розкрити причини та передумови еміграції першої хвилі; вказати напрями української еміграції; умови праці емігрантів; проаналізувати наслідки та значення української еміграції кінця XIX – початку XX ст.

Метою уроку також повинен виступати розвиток в учнів уміння та навичок критичного мислення, уміння аналізувати історичні джерела, самостійної роботи, висловлювати власну думку, вміння роботи з історичною картою, хронологічну компетентність, вміння характеризувати історичні постаті, розвивати навички роботи в парі, а також виховання інтересу до вивчення історичного минулого, вміння працювати в колективі, шанобливе ставлення до видатних історичних дат. Урок повинен сконцентруватися на актуалізації знань учнів щодо суспільно-політичного та економічного процесів у Галичині наприкінці XIX – початку XX ст. Навчальний матеріал із зазначеної проблеми можна викладати у процесі «уроку засвоєння нових знань», «уроку повторення та узагальнення інформації», «комбінованому уроку», «урок-лекції».

Основні поняття й терміни: Східна Галичина, еміграція, трудова еміграція, діаспора.

Основні дати й події: 1877 р. – початок еміграції до США, 1884 р. – прибуття греко-католицького священника до м. Шандоа, 1871 р. – прибуття українців до Канади, 1899 р. – побудова першої греко-католицької церкви у Канаді, 1872 р. – початок еміграції до Бразилії, 1912 р. – заснування української читальні в Аргентині, 1880 р. циркуляр про колонізацію Боснії і Герцеговини,

1909 р. – утворення Руської читальні товариства «Просвіта» у Боснії і Герцеговині.

Вчитель за допомогою питань активізує здобуті раніше знання:

1. Яке соціально-економічне становище Галичини у складі Австро-Угорської імперії на межі XIX-XX ст.?
2. Яка структура населення Галичини у вказаний період?
3. Який період історії ми вивчаємо?
4. До складу яких держав входили українські землі?
5. Вкажіть спільні і відмінні риси між краями західноукраїнських земель.

У першому питанні вчитель повинен визначити особливості визначення понять «міграція», «еміграція» та «трудова еміграція». Особливу увагу слід приділити причинам та передумовам першої хвилі української еміграції. Наголосити, що малоземелля, безземелля, економічна відсталість та перенаселення Східної Галичини стали основними причинами еміграційних рухів. Розглянути особливості ставлення вищого керівництва монархії, суспільства та церкви до еміграції.

При висвітленні другого питання вчитель розповідає про напрями еміграційного руху наприкінці XIX – початку XX ст. із Східної Галичини. Наголосимо, що таких було три напрями: північноамериканський, південноамериканський та західноєвропейський. Еміграція відбувалася згідно офіційного міграційного законодавства країн куди прибували українці, зокрема США, Канада, Бразилія, Аргентина, Боснія і Герцеговина та Російська імперія. Варто наголосити про тяжкі умови роботи українців-переселенців та їх намагання зберегти національну ідентичність через діяльність греко-католицької церкви, українських громадських організацій тощо.

При викладенні інформації по третьому питанні вчитель характеризує наслідки та значення першої хвилі еміграції українського населення. Зокрема, частина емігрантів поверталась додому для ведення господарства тут, що

значно прискорювало економічний розвиток Східної Галичини, привносило нові технології та тенденції до суспільного життя краю та інше.

Оповідь учителя можна сформувати також з використанням спогадів сучасників, листувань, цитат, офіційних документів. Також як засіб наочності можна використовувати ментальні карти (Дод. Л, М). Серед переваг ментальних карт варто визначити:

- невеликий об'єм інформації;
- легко запам'ятовується інформація;
- при використанні ментальних карт розвивається мислення (образне та логічне);
- емоційна виразність образу;
- асоціативність.

Їх можна використовувати не тільки як засіб наочності, а й як творчу роботу учнів. Під час створення учнями ментальних карт активізується навчальна діяльність, розвиваються інтелектуальні здібності, а також креативне і критичне мислення. Дитина розвиває здатність аналізувати, синтезувати та робити висновки, формує уяву і творче мислення.

Не можна не згадати, про ще один поширений засіб наочності, який також можна використовувати як творчу роботу учнів – інфографіка (Дод. Н, О, П). Вищезгаданий засіб має низку позитивних якостей:

- допомагає структурувати інформацію та виділити головне;
- чітко і лаконічно візуалізувати матеріал;
- звертає увагу на факти;
- ілюструє дії та масштаби подій, процесів, явищ і т.д.;
- є завершеним інформаційним блоком, який можна опрацьовувати самотужки.

Сьогодні розвивається дуже перспективний напрям у ТЗН – використання комп'ютера як засобу навчання. Адже він значно розширив можливості подання навчального матеріалу, дозволяє підвищити навчальну мотивацію учня, активно залучає дітей до навчального процесу, а також розширює

асортимент навчальних завдань. Наприклад, звичайні тести у форматі ЗНО можна використати у дидактичній онлайн-грі як домашнє чи додаткове завдання для учнів (Дод.Р).

У результаті проведеного уроку учні мають закріпити нові знання шляхом відповідей на наступні завдання:

- Що таке міграція/еміграція?
- Вкажіть основні причини еміграції українського населення?
- Які фактори зумовили міграційний рух?
- Назвіть етапи української еміграції.
- Назвіть три напрями української еміграції.
- Виділіть специфіку роботи українців за кордоном: спільні і відмінні риси.
- Який із напрямів еміграції підтримувала Австро-Угорська монархія, а який забороняла?
- Вкажіть значення еміграції українського населення Східної Галичини.
- Чи задовольняло воно потреби людей у фінансах?

Матеріали даної роботи можна використати також під час проведення додаткових факультативних занять з шкільного курсу «Історія України». Це може бути факультатив з історії, а також права, громадянської освіти тощо. Під час факультативного заняття «Видатні постаті України» варто звернути увагу на біографію широковідомих у світі і талановитих вихідців з України, які змушені були емігрувати, наприклад Іван Пулюй, Ігор Сікорський, Соломія Крушельницька та ін. На таких факультативних заняттях продуктивним є використання відомого методу «Якби я ...», який допоможе учням розвивати комунікативну компетентність, пошукові здібності, та вчитися стисло та цікаво доносити інформацію до слухачів. Адже даний метод передбачає, розповідь учня про життя історичного персонажа від його імені, наприклад розповідь від імені Івана Пулюя.

Також досить ефективною грою під час проведення вищезгаданих факультативних занять є «Крісло автора» - підвищує самооцінку учнів. Учитель поступається місцем педагога учню, який буде розповідати біографію

конкретного історичного персонажа. Учень, перебуваючи на місці педагога, відчуває себе достойним високої посади. Це підвищує бажання покращувати свої знання.

На занятті з факультативу «Права людини» можна порівняти права українців на Батьківщині, та їх зміни при еміграції до іншої країни (США, Канада, Бразилія, Аргентина, Боснія і Герцеговина, Росія). Або ж співставлення прав громадян тієї чи іншої країни та емігрантів з України. Для цього можна провести урок- прес- конференцію на тему «Права корінних жителів та українських емігрантів країн Північної та Південної Америки». Даний урок розвиває активність, пошукові уміння, навички розкривати суть певної проблеми, лаконічно висвітлювати її, конкретно відповідати на поставлені питання. Щоб провести урок – прес-конференцію потрібно заздалегідь оголосити тему, та час проведення конференції. Також вчитель повинен розподілити ролі (журналісти, фахівці з конкретних питань і т.д) відповідного до індивідуальних особливостей та потреб кожного учня.

Одна з важливих особливостей навчально-виховного процесу повинна полягати в підсиленні інформаційної, загальнорозвивальної функцій на засаді ґрунтовного, багатогранного інформування молоді про навколишній світ та власну особистість і заохочення їх до нових різновидів діяльності. Зважаючи на чітку лімітованість навчального часу не можна виконати дану вимогу на обов'язкових заняттях. Якраз факультативне навчання має вагомі запаси. Співвідношення універсальної спрямованості раціональних впливів на особистість учнів із сформованими функціями факультативів підтверджує, що такі ефекти можуть здійснитися переважно під час процесу втілення розвивальної функції факультативів. Отож, якраз дана функція повинна постати в основній школі першорядною та відзначитися і в змісті факультативів, і в організації їх вивчення.

Перш за все, зміст факультативів повинен орієнтуватися на учнів (адже їх є більше), які мають різносторонні інтереси, але ще не обрали головний, а тому має осягати багатоманітність проблем, прояснювати різноманітні аспекти

довколишнього світу, демонструвати дітям, чим варто зацікавитися та що робити, вдовольняти принцип науковості. Інформація повинна бути в достатній всебічній й достовірній, відповідати новітньому науковому тлумаченню предмета розгляду, масштаб та зміст знань такими, щоб, з одного боку, відтворити повідомлення, достатнє для сприйняття змісту наукової картини світу, а з іншого, – забезпечити доступність навчання, орієнтуватися на зону найближчого розвитку [25, с. 9].

В практиці є маса форм занять-факультативів: лекції, семінари, конференції, практикуми, заняття в краєзнавчому музеї. Імовірно також проведення комбінованих занять : лекція-практикум, семінар-практикум, лекція-семінар. Помітна функція припадає семінарським заняттям насамперед, якщо вони торкаються історичних постатей. Для вивчення окремої з них можна приурочити семінарські заняття, розгорнуто розглянути окрему з постатей українського еміграційного руху за всю історію.

Практикум за власним науковим і методологічним характером наближений до семінару. Даний урок може бути загальним для всіх учнів. Є можливість також організувати групові заняття. За такої умови всі групи учнів отримують власне завдання. Це все пов'язано з матеріалом, що викладає учитель, або з особливостями факультативного курсу. Згідно з проведенням практикуму у групах всі учасники факультативу поділяться на окремі, рівні групи, тоді всі групи отримують особливе індивідуальне завдання.

Одним з різновидів самостійної діяльності школярів в межах факультативного курсу може бути учнівське дослідження. Процес вищезазначеного дослідження має індивідуальний характер і відбувається за такою схемою: обрання теми, формування плану дослідження, обрання належних джерел та літератури, опрацювання фактичного матеріалу. Вчитель дає поради школярам та перевіряє перебіг роботи. Підготовка дослідження розглядається під час занять факультативу. Для того, щоб обговорення було жвавим, дітям надається перспектива заздалегідь познайомитися з тезами або конкретно текстом дослідження.

Отже, матеріали бакалаврської роботи можуть широко використовуватися як на уроках історії України так і в позаурочній діяльності. Рівень засвоєння та мотивація до вивчення навчального матеріалу учнів залежить від правильності вибору вчителем методичних засобів та прийомів навчання. Глибше та детальніше розкрити дану тему можна в рамках факультативних занять як з історії, так з правознавства чи суспільствознавства.

ВИСНОВКИ

Питання української еміграції з Галичини наприкінці XIX – початку XX ст. є актуальною у сучасній історичній науці. В результаті даного дослідження дійшли до наступних висновків.

Серед основних причин еміграції українського населення з Галичини слід виділити наступні: малоземелля, безземелля, економічна відсталість та перенаселення у регіоні. Вони зумовлені соціально-економічними, суспільними та демографічними чинниками, які були спричинені в результаті політики Австро-Угорської імперії. Західноукраїнські землі розглядались як сировинний придаток для інших частин монархії, тому особливої уваги на його економічний розвиток та життя людей не приділялося. Через дії місцевих органів влади, які зазвичай були поляками, місцевий люд втратив можливість працювати на землі, якої було дуже мало.

Еміграція українського населення з Галичини не сприймалася імперською владою як належний доконаний факт. В урядових колах всіма силами намагалися зупинити міграційних рух із західноукраїнських земель. Для цього видавалися відповідні рішення, постанови та закони, які в реальному часі не могли зупинити міграційні потоки.

Реально оцінювали ситуацію щодо еміграції українців Галичини місцева українська інтелігенція та греко-католицька церква. Українські депутати в Австрійському парламенті були ініціаторами обговорення питання еміграції та раціонального вирішення даної проблеми, однак не мали підтримки від більшості депутатів.

Натомість греко-католицька церква активно підтримувала емігрантів з перших днів. В результаті діяльності галицьких митрополитів, зокрема Андрея Шептицького та інших, в країнах куди емігрували українці відкривалися українські церкви у яких проводили службу греко-католики.

Еміграція українців наприкінці XIX – початку XX ст. відбувалася у трьох напрямках: північноамериканський, південноамериканський та європейський.

Перший напрям – північноамериканський, був найпоширенішим серед українців Галичини. Перші емігранти з українських земель прибули саме до країн Північної Америки: Канади та США. На сьогоднішній день у вказаних країнах сформована найбільша діаспора українців за кордоном. Зазвичай емігранти заселялися на неосвоєні території та повинні починати життя з чистого аркушу. Зазвичай, українці обробляли землю а також у лісообробній, вугільній промисловостях та інше.

Другий напрям – Південноамериканський, був доволі поширеним серед українців Галичини. Емігрували у регіони Бразилії та Аргентини. Для людей були важкими умови проживання, через складний клімат та природні умови країн. Окрім цього люди хворіли на тропічні хвороби. Українці працювали на кавових плантаціях, лісозаготівлі та інше.

Менш поширеним був третій напрям – європейський. У даному напрямі виділяємо дві країни у які емігрували українці Галичини наприкінці ХІХ-початку ХХ ст. – це Боснія і Герцеговина та Російська імперія. До першої – австрійською владою офіційно було дозволено емігрувати та займати незаселені території, чим скористалась значна кількість вихідців з Галичини. До Російської імперії виїжджали галичани із сусідніх прикордонних районів, що спричиняло неприхильність австрійської влади до таких дій.

Матеріали бакалаврської роботи можуть бути використані при вивченні курсу історії України в 9 та 10 класах загальноосвітньої школи І – ІІІ ступенів, при вивченні тем: «Суспільно-політичне життя західноукраїнських земель у складі Австро-Угорщини у другій половині ХІХ ст.» та «Економіко-господарське життя Галичини наприкінці ХІХ ст.». Навчальна програма для загальноосвітніх навчальних закладів від 2017 р. вказує в структурі зазначених тем, наступні змістові частини під час вивчення яких можливе використання матеріалів бакалаврської роботи: «Формування української діаспори», «Галичина наприкінці ХІХ – на початку ХХ ст.», «Зміна статусу емігрантів в період першої хвилі еміграції із західноукраїнських земель».

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

Опубліковані документи та матеріали

1. Вассиян Ю. Твори: Митець із землі зроджений. Торонто: Євшан-зілля, 1974. 127 с.
2. Львовско-Архієпархіальніе Ведомости, 1892. 12 мая.
3. Львовсько-Архієпархіальніе Ведомости, 1895 25 марта.
4. Львовсько-Архієпархіальніе Ведомости, 1896 30 червня.
5. Львовсько-Архієпархіальніе Ведомости, 1911 15 мая.
6. Митрополит Андрей Шептицький. Пастирські послання. 1899-1914. Львів, 2007. Т. 1. 1014 с.
7. Франко І. З приводу еміграції населення. *Зібрання творів у 50-ти томах. Т. 44. Кн. 2. Економічні праці (1888-1907)*. Київ : Наукова думка, С. 450-364.
8. Stenograficzne Sprawozdania z Szostej Sesyj Trzeciego Peryodu Sejmu krajowego Krolestwa Galicyi i Lodomeryi wraz z wielkiem Księstwem Krakowskiem w roku 1895/6. (od 28. Grudnia 1895 do 8. Lutego 1896). Lwów. Czionkami Drukarni Ludowej pod zarządem stanisława Baylego. 1896

Статті та монографії

9. Білоножко С., Мисик Ю. Перші українці в новому світі. *Березіль*. 1992. № 7-8. С. 156-158.
10. Бондаренко М. Українська діаспора в Бразилії. URL: <https://marynakb.livejournal.com/12084.html> (дата звернення: 23.02.2022)
11. Боровик М. Століття українського поселення в Канаді (1891-1991). Монреаль, 1991. 485 с.
12. Василик М. Українське поселення в Аргентині. Мюнхен: 1982. 147 с.
13. Волік Н. Становлення і розвиток Української Католицької Церкви у Канаді (кінець XIX – друга половина XX ст.). Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису. Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата історичних наук за спеціальністю 09.00.11 – релігієзнавство

- Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка, Національний університет «Острозька академія», Тернопіль, Острог, 2020. 230 с.
14. Гайдучий А. Економічні та соціальні передумови міжнародної міграції населення. *Економіка та держава*. 2011. № 7. С. 7-12.
 15. Дяків В. Греко-католицька церква як чинник формування релігійної та національної ідентичності української діаспори у Північній Америці. *Релігія та Соціум*. 2014. № 3-4 (15-16). С. 179-186.
 16. Євтух В. Українські канадці: проблеми соціально демографічної інтеграції. *Український історичний журнал*. 1991. № 8. С. 64-74.
 17. Єлейко І. Передумови та особливості міграції українського населення до США. *Вісник Львівського університету. Серія «Міжнародні відносини»*. 2016. Вип. 39. С. 187–194.
 18. Іваночко У. Вплив соціально-функціональних процесів на розвиток урбанізації в Галичині кінця XVIII – початку XX ст. *Історична топографія і соціотопографія України. Збірник наукових праць*. 2006. С. 258-298.
 19. Каслз С. Глобальные тенденции и проблемы. Международная миграция в начале XXI века: глобальные тенденции и проблемы. *Международный журнал социальных наук*. 2001. № 032. С. 27-42.
 20. Качараба С. Греко-католицька церква у США наприкінці XIX – на початку XX ст.: проблеми становлення. *Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність*, 2012. Вип. 21. С. 361-368.
 21. Качараба С. Душпастирська опіка греко-католицької церкви над українською еміграцією у Боснії та Герцеговині (кінець XIX – початок XX ст. *Вісник Львівського університету. Серія історична*. 2013. Вип. 49. С. 130-142.
 22. Качараба С., Рожик М. Українська еміграція. Еміграційний рух із Східної Галичини та Північної Буковини у 1890–1914 рр. Львів, 1995. 124 с.

23. Качараба С., Франків І. Греко-католицька церква у ставленні до української еміграції з Галичини наприкінці ХІХ – на початку ХХ ст. *Вісник Львівського університету: збірник наукових праць Серія історична*. 2011. Вип. 46. С. 116-129.
24. Качараба С., Франків І. Законодавство Бразилії щодо української еміграції з Галичини наприкінці ХІХ – першій третині ХХ ст. *Міжнародні зв'язки України: наукові пошуки і знахідки: міжвідомчий збірник наукових праць*. 2007. Вип. 16. С. 202-215.
25. Кизенко В. Педагогічні функції факультативів у основній школі. *Лабораторія дидактики*. С. 8-9. URL: https://lib.iitta.gov.ua/3426/1/Tza2010_KVI.pdf (дата звернення: 23.02.2022)
26. Кожолянко Г. «Піонери» – перші українські емігранти до Канади. *Міграції в історії і етнічних процесах України. Одеські етнографічні читання : Збірка наукових праць: наукове видання. За редакцією В. Г. Кушніра. Одеса: Одеський національний університет імені І. І. Мечникова, 2017. С. 178-185.*
27. Кожолянко Г. Українська спільнота Канади 80-х років ХІХ – початку ХХІ століття. *Традиційна культура діаспори. Збірка наукових праць. Матеріали міжнародної наукової конференції «Одеські етнографічні читання»*. Одеса, 2012. с. 184-192.
28. Кожолянко Г., Молдован І. Поселення українців у Канаді (за матеріалами музею української культурної спадщини). *Традиційна культура діаспори. Збірка наукових праць. Матеріали міжнародної наукової конференції «Одеські етнографічні читання»*. Одеса, 2012. С. 192-195.
29. Кожолянко О., Сухарчук І., Темофійчук Ю. Еміграція селян із Східної Галичини та Північної Буковини наприкінці ХІХ – початку ХХ століття. *Традиційна культура діаспори: збірка наукових праць: матеріали міжнародної наукової конференції «Одеські етнографічні читання»*. 2012. С. 202-207.

30. Котова А. Українська міграція до Північної Європи за статистичними даними. *Традиційна культура діаспори: збірка наукових праць: матеріали міжнародної наукової конференції «Одеські етнографічні читання»*. 2012. С. 229-237
31. Кравець М. Селянство Східної Галичини і Північної Буковини у другій половині ХІХ ст. Львів, 1964. 242 с.
32. Кравченко В. Визначення поняття трудової міграції. *Альманах права*. 2012. Вип. 3. С. 375-379.
33. Кухаренко Р. Українці в США. *Міграція. Всеукраїнська інформаційно-аналітична щомісячна газета*, від 23.12.2015. URL: <http://migraciya.com.ua/news/ukrainian-abroad/ua-ukrainians-in-the-usa/> (дата звернення: 23.02.2022).
34. Ладна Є. Українці у Канаді – від хлібного колоска до Уейна Грецького. Селяни, вчителі, священники... Відтак – губернатори, міністри, депутати, мільйонери, зірки спорту та культури – Гнатишин, Романов, Дзюба, Ластівка, Андрейчук, Коновал, Стельмах, Яцик... Хронологія п'яти хвиль української еміграції до Країни кленового листа. *Історична правда*. 13 вересня 2016. URL: <https://www.istpravda.com.ua/research/4d581f9dc286a/> (дата звернення: 23.02.2022)
35. Мазипчук М. Українці в Аргентині: як зберегти свою ідентичність в умовах життя іншої країни. URL: <https://gurt.org.ua/articles/21033/> (дата звернення: 23.02.2022)
36. Макар О. Українці в Канаді та етнічна термінологія в 1890-х–1930-х роках. *Етнічна історія народів Європи*. Вип. 6. С. 8-14.
37. Мельник В. Міграція українського населення кінця ХІХ – початку ХХ ст. на тлі соціально-економічних та політичних процесів в Східній Галичині. *Історико-культурна спадщина: проблеми збереження і популяризації: тези ІV Міжнародної науково-практичної конференції, 21-22 квітня 2017 року*. Львів, 2017. С. 75–77.

38. Мельник В. Теофіл Окуневський – посол до Галицького сейму (1889-1900 рр.). *Вісник Національного університету «Львівська політехніка» Держава та армія*. 2010. № 670. С. 51–57.
39. Мушинка М. Найвизначніша праця про українських переселенців з Галичини в колишній Югославії. *Народна творчість та етнографія*. 2008. № 5. С. 117-120.
40. Пильгун Н. Особенности пребывания украинских эмигрантов в Бразилии. *Держава і право: Збірник наукових праць. Юридичні і політичні науки*. Київ, 2006. Вип. 32. С. 57-73.
41. Ровенчак О. Визначення та класифікації міграцій: наближення до операційних понять. *Політичний менеджмент*. 2006. № 2. С. 127-139.
42. Роїк О. Чи були українці в Канаді перед 1891 роком? (До передісторії українців Канади). *Збірник «Життєвий досвід українців у Канаді: Рефлексії»*. Вінніпег, УВАН, 1994. С. 15–92.
43. Савчук С., Мулик Ю. Історія Української Греко-православної Церкви в Канаді. Т.2. Період відродження ідеї існування українських греко-православних церков в Канаді. Вінніпег: Еллезія, 1985. 784 с.
44. Сич О. Деякі аспекти імміграційної політики Канади наприкінці ХІХ – на початку ХХ ст. *Український історичний журнал*, 1981. Вип. 11. С. 101–109.
45. Студінський В. Іван Франко про еміграцію українців: історико-економічний аналіз у розрізі сучасності. *Економічний вісник університету*. 2018. Вип. 38. С. 112-117.
46. Сушинська І. Збереження національної ідентичності українців у бразильській діаспорі. *Українознавчий альманах*. 2012. Вип. 7. С. 76-79.
47. Топилин А., Малаха І. Миграция высококвалифицированных кадров. *Народонаселение*. 2002. № 2. С. 62-76.
48. Трубич С. Міграційні процеси і зайнятість населення. *Вісник Львівського університету. Серія міжнародні відносини*. 1999. Вип. 1. С. 398-403.

- 49.Українські канадці в історичних зв'язках з землею батьків: до 100-річчя перших українців. Збірник. К.: Дніпро, 1990. 230 с.
- 50.Цимбал Т. Феномен еміграції: досвід філософської рефлексії. К., Кривий Ріг: Видавничий дім, 2012. 396 с.
- 51.Шлепаков А. Українська трудова еміграція в США і Канаді (кінець XIX – початок XX ст.). К.: Вид-во АН УРСР, 1960. 199 с.
- 52.Янишин Б. Соціально-демографічні зміни в містах Східної Галичини (XIX – початок XX ст.): основні риси, стан та перспективи дослідження. *Проблеми історії України XIX – початку XX ст.: Збірник наукових праць*. 2016. Вип. 25. С. 135-146.
- 53.Himka J. The Background to Emigration: The Ukrainians of Galicia and Bukovyna, 1848–1914. *A Heritage in Transition Essays in the History of Ukrainians in Canada* / ed. by Manoly R. Lupul. Toronto, 1982. P. 11–31.
- 54.Martynowych O. Ukrainians in Canada: The Formative Period 1891–1924. Edmonton: Canadian Institute of Ukrainian Studies Press, 1991. 564 p.
- 55.Najdus-Smolar W. Szkice z historii Galicji 1905–1907. Warsaw: Książka i Wiedza, 1958. 636 s.

Підручники та посібники

- 56.Адміністративно-правове регулювання міграційних процесів: Навч. посібник / Кол. авт.; Дніпропетровськ: Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2012. 326 с.
- 57.Історія України / за ред. Ю. Зайцева. Львів: Світ, 2000. 488 с.
- 58.Макарчук С. Етнічна історія України: навчальний посібник. Київ: Знання, 2008. 471 с.
- 59.Пометун О. І., Фрейман Г. О. Методика навчання історії в школі. Київ : Генеза, 2006. 328 с.
- 60.Рогожа М. Історія української діаспори: навчальний посібник. Умань: ПП Жовтий О.О., 2011. 150 с.

61. Словник української мови: в 11 т. / АН УРСР, Ін-т мовознавства імені О. О. Потебні ; редкол.: І. К. Білодід. Київ: Наук. думка, 1970-1980. Т. 2 : Г-Ж / ред. тому: П. П. Доценко, Л. А. Юрчук. 1971. 550 с.

ДОДАТКИ

Додаток А

Основні історичні передумови і причини масової міграції населення

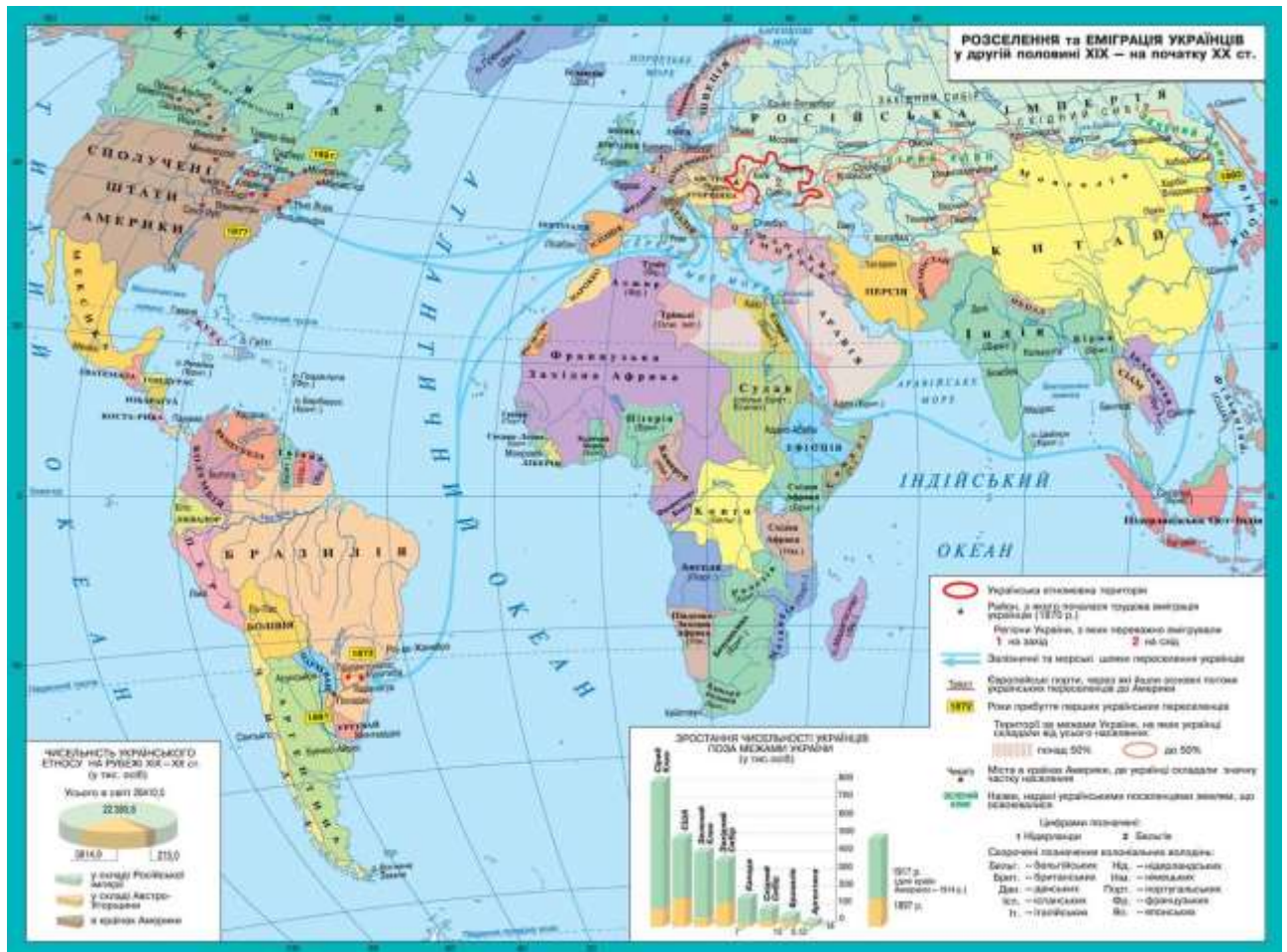

Рис. 2. Основні історичні передумови та причини масової міжнародної міграції населення

[14, с. 9]

Додаток Б

Розселення та еміграція українців у другій половині XIX – на початку XX ст.

Режим доступу: <https://geomap.com.ua/uk-uh9/372.html#&gid=maps&pid=1>

Додаток В

Динаміка чисельності української трудової еміграції зі Східної Галичини і
Північної Буковини у США (1899-1913 рр.)

Рік	Всього імігрантів	У тому числі всіх українців	Українців зі Східної Галичини і Північної Буковини
1899	311715	1400	1000
1900	448572	2832	1919
1901	487912	5288	3010
1902	648743	7533	4205
1903	857047	9843	7492
1904	812870	9592	6697
1905	1026499	14473	7186
1906	1100735	16257	11337
1907	1285349	24081	18993
1908	782870	12361	10444
1909	751786	15808	10649
1910	1041570	27907	24102
1911	878587	17724	15455
1912	838170	21965	18204
1913	1197892	30588	27586
1914		36727	33773
Разом	12470316	254379	201028

[22, с. 54]

Додаток Д

Основні штати поселення українців у США

Штат	1901	1902	1903	1904	1905	1906	1907	1908	1909
Пенсильванія	2854	4133	5675	5336	8510	8243	11779	5229	6364
Нью-Йорк	967	1594	1854	1653	2275	3626	5090	3318	4085
Нью-Джерсі	621	746	847	1094	1666	1692	2714	1182	2136
Огайо	132	328	391	405	522	522	671	396	435
Коннектикут	132	195	213	255	362	426	765	218	433
Масачусетс	230	176	220	156	232	356	564	342	516
Іллінойс	146	111	193	199	230	407	601	374	525
Міссурі	-	-	-	-	-	131	267	-	-
Мерленд	-	-	-	-	-	104	263	-	-
інші	206	250	450	494	676	720	1367	1302	1314
Разом	5288	7533	9843	9592	14473	16257	24081	12361	15808

[22, с. 58]

Додаток Ж

Українські переселенці у США. Штат Північна Дакота, кінець XIX ст.

Режим доступу: <https://uahistory.co/book/ukraine-history-orest-subtelniy-ua/128.php>

Додаток 3

Група українських вуглекопів у Канаді. 1903 р.

Режим доступу: <https://geomap.com.ua/uk-uh9/372.html#&gid=pics&pid=4>

ПЛАН-КОНСПЕКТ

План-конспект з предмета «Історія України.»

Урок 53

Дата 06.05.2022

9 клас

Тема: Українська еміграція з Галичини в 1890-1914 рр

Мета:

навчальна:

- сформувати в учнів уявлення про особливості першої хвилі еміграції з Галичини 1890-1914 рр.; / *інформаційна*
- визначити причини, перебіг та наслідки української еміграції кін. ХІХ- поч. ХХ ст.; / *інформаційна*
- дізнатися три основні напрями еміграції галичан/ *інофрмаційна*
- охарактеризувати та визначити особливості життя тогочасних українців за кордоном. / *інформаційна*
- розкрити особливості розвитку культури, освіти та релігії в умовах еміграції/ *інформаційна*

розвивальна:

- закріпити знання учнів, набуті під час вивчення навчального матеріалу (на основі письмових відповідей, заповнення таблиці: «Становище українських емігрантів за кордоном», «Позитивні та негативні наслідки еміграції для України», вправи «Знайди на карті»); / *логічно-хронологічна, просторова*
- пояснити особливості та умови життя та працевлаштування емігрантів / *інформаційна*
- продовжити розвивати вміння роботи з історичною картою (карта «Розселення та еміграція українців у другій половині ХІХ ст. – на початку ХХ ст.», гра «Покажи на карті»); / *просторова*
- розвивати вміння аналізувати історичні факти; / *інформаційна*
- розвивати хронологічну компетентність (аналіз майн карти ««Причини першої хвилі еміграції з Галичини»», тестування); / *хронологічна*
- формувати вміння характеризувати історичні постаті (А. Гончаренко, І. Волянський, В. Єленюк та І. Пилипівський, А. Шептицький, І. Сенишин); / *аксіологічна*

- розвивати навички роботи в парі (заповнення таблиці «переваги та недоліки еміграції в США в кін XIX- XX ст.», «Переваги та недоліки еміграції до Канади», «Плюси та мінуси еміграції до Боснії та Герцоговини»). / *логічна*
- формувати критичне мислення (на основі вправи «Мозковий штурм» та вправи «Ажурна плитка»); / *логічна*

виховна:

- виховувати любов до рідної землі, на основі розповіді про нелегке життя українських емігрантів та ставлення місцевої влади до них ; / *аксіологічна*
- викликати бажання розвиватися та працювати на Батьківщині, на основі порівняння умов праці та соціального становища емігрантів/ *аксіологічна, громадянська, особиста*
- виховувати вміння працювати в групі (на основі заповнення таблиці «Становище українських емігрантів за кордоном») / *хронологічно-логічна*
- формувати комунікативну компетентність шляхом усних відповідей, міркувань, «Мозковий штурм»,); / *мовленнєва*
- виховувати шанобливе ставлення до історичних дат (початок еміграції до США, прибуття греко-католицького священника до м. Шандоа, прибуття українців до Канади , побудова першої греко-католицької церкви у Канаді , початок еміграції до Бразилії , заснування української читальні в Аргентині , циркуляр про колонізацію Боснії і Герцеговини, утворення Руської читальні товариства «Просвіта» у Боснії і Герцеговині.); / *хронологічна*
- виховувати почуття поваги, скорботи до історичних постатей(А. Гончаренко, І. Волянський, В. Єленюк та І. Пилипівський, А. Шептицький, І. Сенишин) / *громадянська*
- формувати інтерес до історії на основі історичних подій (початок еміграції до США, прибуття українців до Канади , побудова першої греко-католицької церкви у Канаді , початок еміграції до Бразилії). / *громадянська*
- сприяти вихованню до збереження національної ідентичності навіть в умовах еміграції./ *громадянська, особиста, аксіологічна*
- виховувати бажання розвивати та популяризувати українську культуру за кордоном, на прикладі емігрантів, що в надзвичайно складних умовах зуміли зберегти рідну культуру / *культуровідповідна, аксіологічна, особиста,*

-*викликати почуття* відповідальності та за збереження української державності / *громадянська, особиста,*

- Виховати розуміння значення освіти для кожної людини в майбутньому, на прикладі галичан, які з низьким рівнем освіти змушені були працювати в нелюдських умовах та за низьку платню/*особиста*
- Сприяти вихованню поваги особистої гідності та самоповаги / *громадянська, особиста*
- Виховати стремління розвивати та працювати на благо економіки власної жерзави/*особиста, культуровідповідна*

Тип уроку: комбінований

Обладнання: підручник «Історія України», 9 клас, О. В. Гісем. – 2017, атлас, карта «Розселення та еміграція українців у другій половині XIX ст. – на початку XX ст.»

Основні дати:

1877 р. – початок еміграції до США

1884 р. – прибуття греко-католицького священника до м. Шандоа

1871 р. – прибуття українців до Канади

1899 р. – побудова першої греко-католицької церкви у Канаді

1872 р. – початок еміграції до Бразилії

1912 р. – заснування української читальні в Аргентині

1880 р. циркуляр про колонізацію Боснії і Герцеговини

1909 р. – утворення Руської читальні товариства «Просвіта» у Боснії і Герцеговині.

Основні терміни: Східна Галичина, еміграція, трудова еміграція, діаспора

Основні історичні постаті: А. Гончаренко, І. Волянський, В. Єленюк та І. Пилипівський, А. Шептицький, І. Сенишин.

План уроку

1. Причини та передумови української еміграції
2. Напрями української еміграції наприкінці XIX – початку XX ст.
3. Наслідки та значення першої хвилі української еміграції.

Хід уроку

Доза часу	Етап уроку	Навчально-виховна діяльність вчителя	Навчально-виховна діяльність учня	Примітки
3 хв	I. Організаційний	Привітання з учнями, перевірка присутніх Запитую як справи в учнів, бажано хорошого настрою та цікавого, продуктивного уроку..		
7 хв	II. Перевірка домашнього завдання		<p><u>Письмова робота</u></p> <p>Тести (в роздатковому матеріалі) (Вдовичин, Тимків)</p> <p><u>Усна відповідь</u></p> <p>1. Якою була роль Української греко-католицької церкви у піднесенні національної свідомості населення західноукраїнських земель? (Лозиський)</p> <p>2. Розкрийте значення національних і спортивно-фізкультурних організацій «Сокіл», «Січ», «Пласт»? (Міліневич)</p> <p>3. Охарактеризуйте розвиток кооперативного руху на Західній Україні? (Юрчук)</p> <p><u>Дошка</u></p> <p>1. Установіть відповідність.</p>	<p><i>Логічна</i></p> <p><i>Лог-хрон</i></p> <p><i>Лог-хронол</i></p>

			<p>1 Іван Боберський 2 Августин Волошин 3 КирилоТрильовський 4 Андрей Шептицький А один з лідерів українського руху на Буковині Б один з лідерів українського руху на Закарпатті В один з творців організації «Сокіл» Г творець організації «Січ» Д церковний і громадський діяч (Кушнірчук)</p> <p>2. Установіть послідовність подій.</p> <p>А виникнення дитячо-молодіжної організації «Пласт» Б заснування фізкультурно-спортивної організації «Сокіл» В обрання А. Шептицького митрополитом УГКЦ Г реформа австрійського парламенту, яка значно збільшила представництво в ньому українців Липовецький)</p> <p><u>Гра «Покажи на карті»</u> (Хромей, Кошмак, Гулич)</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Позначте місто та назвіть дату де відбулося створення молодіжної о-ції «Пласт»? 2. Позначте місто, де редактором тижневика «Наука» став А. Волошин 3. Позначте територію, якої стосувалося 	<p><i>Просторово-лог</i></p>
--	--	--	--	------------------------------

			впровадження заг. виборчого права для чоловіків. 4. Позначте місто, де відбулося створення «Руської ради»	
о	III. Мотиваційний етап	- Робота з візуальними джерелами. Перегляд відеоролика: https://www.youtube.com/watch?v=jEbVr7vagwo На сьогоднішньому уроці ми поговоримо про актуальне явище для України на даний момент – еміграція. А саме дізнаємося про причини її виникнення та перебіг в 1980 – 1914 рр. з території Галичини. Визначимо як і де працювали галичани та як хм вдавалося розвивати власну культуру та релігію за тисячі кілометрів від домівки без засобів зв'язку та інтернету.	<ul style="list-style-type: none"> • Поділіться будь ласка враженнями від переглянутого ролика? • Як вважаєте, чому українці почали емігрувати за кордон ? 	<i>(аксіологічна)</i> <i>(лог-асіолог)</i>
2 хв	IV. Актуалізаційний етап		<ol style="list-style-type: none"> 1. Яку епоху ми зараз вивчаємо? (Тимків) 2. Які характерні риси цієї епохи? (Юрчук) 3. Вправа «Якби я...» (всі учні) <p>Уявіть, що ви звичайний галичанин кін XIX – поч. XX ст і перед вами є можливість емігрувати за кордон, яку країну ви обрали б, чому, чи залишилися на Батьківщині?</p>	<i>хронологічна</i> <i>хронологічна</i> <i>аксіолог</i> <i>()</i>

20 хв	V. Етап вивчення нового матеріалу	<p style="text-align: center;">1.</p> <p>Із нестабільною політичною та соціально-економічною ситуацією в незалежній Україні, широко поширеним явищем є еміграція.</p> <p>В українській історії масові еміграції відбувалися у кілька етапів або хвиль, кожна з яких має свої причини та наслідки:</p> <p>Характер першої хвилі еміграції - трудовий. Основні причини еміграції:</p>	<p>-Дайте визначення поняттю еміграція?(Липовецька)</p> <p>-Чим відрізняються терміни еміграція та імміграція? (Ковальчук)</p> <p>-На вашу думку, якими були причини еміграції з Галичини?(Горецький)</p> <p>-Які причини зумовлюють сучасний етап українців та назвіть найпопулярніші країни, які обирають емігранти?(Кушнірчук)</p> <p>-На вашу думку, які риси українців допомогли їм вижити на чужині при нелегких умовах для життя?(Міліневич)</p> <p>-Як вважаєте чи були серед людей, ті хто не витримав важкої долі та повертався на Батьківщину? Якщо так то, що змушувало людей повертатися додому?</p>	<p><i>Інформ</i></p> <p><i>Логічна</i></p> <p><i>Лог-аксіолог</i></p> <p><i>Логічна</i></p> <p><i>Лог-аксіолог</i></p> <p><i>Лог-аксіолог</i></p>
-------	-----------------------------------	--	---	---

		<p style="text-align: center;">Причини першої хвилі еміграції</p> <p>Малоземелля та безземелля. Загальна площа Галичини наприкінці XIX ст. становила 78 тис. кв. км., де проживало 6.4 млн чол. із яких 75% були селянами. На 1 людину припадало 1 га землі, однак розподіл був несправедливим .</p> <p>Економічна відсталість регіону відбувалася через неправильне використання ресурсів краю, оскільки для Австро-Угорської монархії Східна Галичина була сировинним додатком для інших земель імперії.</p> <p>Нестача коштів. <u>Заробітна плата у Галичині наприкінці XIX – початку XX ст. була однією із найменших у Європі, (2 -7 гульдени).</u> Для прикладу, робітник на заводі у Львові, отримував меншу зарплату ніж працівник у Відні чи іншому місті</p>	<p>-На вашу думку, якими могли бути причини першої хвилі еміграції з Галичини?(Липовецька)</p> <p>-А чому саме Галчина стала найбільшим донором емігрантів для світу?(Сидорук)</p> <p>-На вашу думку, чому селянам не вистачало землі?</p> <p>-На період кін XIX – поч. XX ст, хто володів більшою часткою земель на Західній Україні?(Сташко)</p> <p>-Які галузі промисловості розвивалися в Галичині?(Лозинський)</p>	<p><i>Лог-аксіолог</i></p> <p><i>Логічна</i></p> <p><i>Лог-асіолог</i></p> <p><i>Інорм</i></p> <p><i>Інофрм</i></p> <p><i>Хронолог</i></p>
--	--	---	---	--

		<p>імперії.</p> <p>Невпорядкованість селянських земель . До головних причини збіднення селян слід віднести лихварство. Найпоширеніша форма - лихва на гроші. Незважаючи на прийняті закони Монархією у 1877 р., і 1881 р., це не стримало розвиток лихварства. Поширені форми лихв: лихва на землю, лихва хлібом, лихва худобою, лихва роботою, банкова лихва, лихва товарами, лихва при еміграції.</p> <p><i>Інформ-хронологічна</i></p> <p>Перенаселення регіону. З 1850-1910 рр. кількість населення Галичини зросла з 5.2 до 8 млн. чол. У Східній Галичині концентрація українського населення становила 63 %.</p> <p><i>Інформ-хронологічна</i></p> <p style="text-align: center;">2.</p> <p>Перша хвиля української еміграції (кінець XIX – початок XX ст.) – це початок еміграції з українських земель, який тягнеться і до сьогодні. Перша хвиля еміграції відбувалася у напрямках:</p>	<p>-Коли Австро-Угорщині вдалося оволодіти галицькими землями?(Хромец)</p> <p>-Чому на Галичині не розвивалася металургійна промисловість?(Вдовичин)</p> <p>-Назвіть причини, чому Австро – Угорщина не вкладала гроші в розвиток промисловості на Галичині?(Винник)</p> <p>-Чому галицькі робітники заробляли менше ніж у Відні?(Кошмак)</p> <p>-Що таке лихварство?(Липовецька)</p> <p>-Назвіть причини виникнення лихварства на Галичині?(Тимків)</p> <p>-Аналіз майн – карти «Причини першої хвилі еміграції з Галчини»: (Додаток 1)</p>	<p><i>Логічна</i></p> <p><i>Логічна</i></p> <p><i>Логічна</i></p> <p><i>Інформ</i></p> <p><i>Логічна</i></p> <p><i>Інформ-лог</i></p>
--	--	---	--	---

Сполучені Штати Америки були країною яка найбільше прийняла мігрантів наприкінці XIX – початку XX ст. До неї прибували емігранти зокрема і з українських земель. *Інформ-хронологічна*

Першим відомим українцем який емігрував до США у 1877 р. був А. Гончаренко, чернець Києво-Печерської Лаври. Причина - переслідування за участь у антикріпосницькому русі. *Інформ-хронологічна*

-На вашу думку, якими були основні напрямки еміграції з Галичини? Чому галичани обирали названі вами країни?(Дейнега)

-Як ви думаєте звідки українці дізнавалися про можливість еміграції наприклад до Північної чи Південної Америки, адже інформація поширювалася не так масово і швидко як зараз?

(Хромей)

-Чому іноземним країнам було вигідно приймати до себе емігрантів з Галичини?

-Як думаєте, якими були умови життя емігрантів в США?(Савчук)

-Як вважаєте, де заробляли гроші тогочасні

Лог-аксолог

Лог-аксілог

Логічна

Лог-асіолог

Лог-аксіолог

З 1881 по 1884 р. із галицьких сіл, щорічно виїжджало понад 1 тис. осіб.

У 1884 р. українці звернулись до митрополита Сильвестра Сембратовича із проханням направити у м. Шандоа штату Пенсильванія священнослужителя. **18 грудня 1884 р. о. І. Волянський** здійснив свою першу вечірню, а через кілька днів першу літургію. **У 1886 р. споруджена перша греко-католицька церква у Північній Америці.**

15 серпня 1886 р. вийшов перший випуск газети **«Америка»**. *Інформ-хронологічна*

Емігранти видобували золото і срібло у Колорадо, Монтані, Айдахо та Вашингтоні; олово у Міссурі; мармур і вапно у Пенсильванії. Також працювали у

емігранти в США?(Юрчук)

-Заповніть таблицю «переваги та недоліки еміграції в США в кін XIX- XX ст.» ?

Переваги	Недоліки

логічна

Логічна

Лог-асіолог

Лог-асіолог

		<p>металургійній та металообробній галузі у Нью-Йорку, Пенсильванії, Нью-Джерсі, Іллінойсі, на виробництві цементу, цукрових заводах, на будівництві, лісозаготівлі, будівництві залізниць та інше.</p> <p><u>Через відсутність освіти та неписьменність їм платили мало. Для порівняння середній заробіток українця-вугільника становив 1,98 \$, коли заробітня плата американця 2,31 \$.</u> <i>Інформац</i></p> <p>Першим українським емігрантом у Канаду були жителі с. Небилова Калуського повіту В. Єленюк та І. Пилипівський, які прибули у Монреаль 7 вересня 1891 р., поселились на фермах. <i>Інформ-хронологічна</i></p> <p>Від місцевої канадської адміністрації переселенці отримували 160 акрів землі на кожну сім'ю, які у першу чергу намагалися збудувати якесь місце для життя, зазвичай це були однокамерні землянки –</p>	<p>-Як думаєте, якою була доля дітей - емігрантів?(Воскобійников)</p> <p>-На вашу думку, чи здобували діти шкільну освіту? Якою вона могла бути? (Кушмірук)</p> <p>-На вашу думку, як вирішувалося питання освіти в еміграції? (Міліневич)</p> <p>-Як вважаєте чи можна емігрувавши зберегти рідну культурну ідентичність?(Сидорук)</p> <p>-Чому на вашу думку, українці отримували меншу заробітню плату ніж американці?(Думич)</p> <p>-Чи знаєте ви, якою є ситуація із зарплатою в США для українців сьогодні? Де може працювати сучасний українець на території США?</p>	<p><i>Лог-аксіолог</i></p> <p><i>Лог-аксіолог</i></p> <p><i>Лог-аксіолог</i></p> <p><i>інорм</i></p>
--	--	--	--	--

		<p>Бурдеї, або й примітивні колиби із гілок дерева чкі у цій місцевості було достатньо.</p> <p>Загальна кількість українських емігрантів у Канаді - 149837 ос. <i>Інформац</i></p> <p>За 1887-1914 рр. до Канади емігрувало близько 170 тис. українців. Це була трудова еміграція:</p> <ul style="list-style-type: none"> -потреба придбання землі, праця на залізниці, фермах, лісорозробках, видобуток вугілля та ін., в основному поселились у провінціях Альберти, Сескачевану, Манітоби та Онтарію. <i>Інформ-хронологічна</i> <p>Другий важливим напрямом була Латинська Америка, переважно переїжджали до Бразилії та Аргентини.</p>	<p>«Мозковий штурм»</p> <ul style="list-style-type: none"> -На вашу думку, якими були причини першої хвилі еміграції з Галичини.?(Винник) -Яка роль агітації та реклами під час тогочасної еміграції?(Богович) -Для чого іноземним країнам заохочувати емігрантів з України? (Савчук) -Чому зарплата українців відрізнялася від корінних жителів? (Міліневич) <p>-</p> <ul style="list-style-type: none"> -Погляньте на фото та скажіть де працювали зображені люди в Канаді?(Воскобійников) -На вашу думку чим відрізнялися умови праці в Канаді та США?(Думич) 	<p><i>Логічна</i></p> <p><i>логічна</i></p> <p><i>Логічна</i></p>
--	--	---	---	---

У 1872 р. в штат Парана прибула родина М. Морозовича із Золочівського повіту. Інформ-хронологічна

Логічна

Логічно-аксіолог

-Чому Канада виявилася більш привабливою країною для емігрантів?(Сидорук)

-На вашу думку, вдалося українцям в Канаді до сьогодні зберегти національну ідентичність? Доведіть

-Заповніть таблицю «Переваги та недоліки еміграції до Канади»(Хромей,Горецький)

Логічна

Переваги	Недоліки

ДОЛЯ ГАЛИЧАН В БРАЗИЛІЇ

У 1895 р. великого розмаху набула еміграція у Бразилію завдяки діяльності «Товариства святого Рафаїла» яке відкрило філію у Львові, та здійснювало перевезення селян до Бразилії. Згідно офіційних документів, масовий приїзд українців до Бразилії першої хвилі еміграції припадає на 1895-1907 рр. За вказаний період до Бразилії прибуло понад 20 тис. українських емігрантів.

Важка праця на землі, особливо у перші роки після еміграції, не завжди задовляла потреби сім'ї для прожиття. Більшість українців колонії Прудентінополіс на 1903 р. були боржниками перед бразильською владою через несплату податків за землю. Через обставини які склались, на початку ХХ ст. більшість хліборобів намагались на додатковий зарібок.

Серйозна перешкодою був мовний бар'єр та незнання місцевих законів. Значно ускладнювало життя ідентифікація, особливо на перших порах, і вороже ставлення до них корінних жителів Бразилії – індіанців, які часто здійснювали напади на поселення українців.

Штат Парана налічує «Бразильська Україна», аналогію цієї назви в українських діаспорах немає. У місті Прудентінополіс є вулиця Леся Українки, Тараса Шевченка, Київ, у місті Блауменшо, штат Санта Катаріна є вулиця Українки, вулиця Київ є у місті Порто-Алегре, у містах Куритиба та Прудентінополіс є площі імені Тараса Шевченка, де встановлено пам'ятники поету. Монумент Кобзареві є також у місті Порто-Алегре.

З 1897-1898 рр. вони почали організовувати, завдяки батькам і священникам, українські школи у приватних домах. У 1898 р. у м. Прудентінополіс були засновані дві перші українські суботні школи. У 1913 р. з ініціативи оо. Василя була створена центральна шкільна організація – Шкільний союз.

Із зменшенням еміграційної хвилі до Бразилії в 1897 р. почалась еміграція до Аргентини. У період з 1901 по 1903 рр. із сіл Хотимир, Обертин, Джурків

-Як вважаєте, з якими труднощами зустрічалися українці в Бразилії?(Кошмак)

-Як думаєте, якими були недоліки еміграції до Південної Америки? (Стефанчук)

-Скажіть, чому Бразилія не використовувала племена індіанців, як дешеву робочу силу, натомість агітувала українців? (Хміль)

Лог-аксіолог

Лог-аксіолог

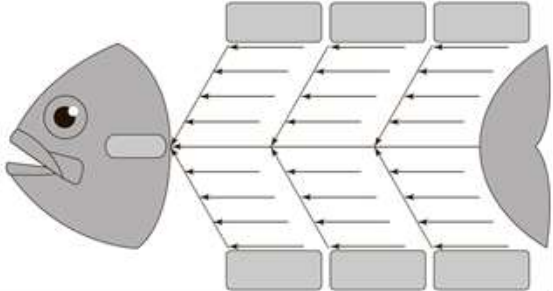
Логічна

Лог-асіолог

Лог-аксіолог

i	VI.Систематизація знань		<p>-Вправа «Ажурна плитка»</p> <table border="1" data-bbox="1314 280 1953 906"> <thead> <tr> <th data-bbox="1314 280 1431 517">Країна</th> <th data-bbox="1431 280 1538 517">Початок еміграції</th> <th data-bbox="1538 280 1664 517">Основні міста поселення емігр.</th> <th data-bbox="1664 280 1809 517">Перші емігранти</th> <th data-bbox="1809 280 1953 517">Умови праці</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td data-bbox="1314 517 1431 592">США</td> <td data-bbox="1431 517 1538 592"></td> <td data-bbox="1538 517 1664 592"></td> <td data-bbox="1664 517 1809 592"></td> <td data-bbox="1809 517 1953 592"></td> </tr> <tr> <td data-bbox="1314 592 1431 667"></td> <td data-bbox="1431 592 1538 667"></td> <td data-bbox="1538 592 1664 667"></td> <td data-bbox="1664 592 1809 667"></td> <td data-bbox="1809 592 1953 667"></td> </tr> <tr> <td data-bbox="1314 667 1431 742"></td> <td data-bbox="1431 667 1538 742"></td> <td data-bbox="1538 667 1664 742"></td> <td data-bbox="1664 667 1809 742"></td> <td data-bbox="1809 667 1953 742"></td> </tr> <tr> <td data-bbox="1314 742 1431 817"></td> <td data-bbox="1431 742 1538 817"></td> <td data-bbox="1538 742 1664 817"></td> <td data-bbox="1664 742 1809 817"></td> <td data-bbox="1809 742 1953 817"></td> </tr> <tr> <td data-bbox="1314 817 1431 892"></td> <td data-bbox="1431 817 1538 892"></td> <td data-bbox="1538 817 1664 892"></td> <td data-bbox="1664 817 1809 892"></td> <td data-bbox="1809 817 1953 892"></td> </tr> <tr> <td data-bbox="1314 892 1431 967"></td> <td data-bbox="1431 892 1538 967"></td> <td data-bbox="1538 892 1664 967"></td> <td data-bbox="1664 892 1809 967"></td> <td data-bbox="1809 892 1953 967"></td> </tr> </tbody> </table> <p data-bbox="1314 1034 1953 1102">Заповнення таблиці «Становище українських емігрантів за кордоном»</p> <table border="1" data-bbox="1314 1145 1953 1380"> <thead> <tr> <th data-bbox="1314 1145 1453 1302">Країна</th> <th data-bbox="1453 1145 1624 1302">Розвиток освіти</th> <th data-bbox="1624 1145 1756 1302">Розвиток культури</th> <th data-bbox="1756 1145 1953 1302">Становище релігії</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td data-bbox="1314 1302 1453 1345">США</td> <td data-bbox="1453 1302 1624 1345"></td> <td data-bbox="1624 1302 1756 1345"></td> <td data-bbox="1756 1302 1953 1345"></td> </tr> <tr> <td data-bbox="1314 1345 1453 1380">Канада</td> <td data-bbox="1453 1345 1624 1380"></td> <td data-bbox="1624 1345 1756 1380"></td> <td data-bbox="1756 1345 1953 1380"></td> </tr> </tbody> </table>	Країна	Початок еміграції	Основні міста поселення емігр.	Перші емігранти	Умови праці	США																														Країна	Розвиток освіти	Розвиток культури	Становище релігії	США				Канада				<p data-bbox="1977 178 2175 247"><i>хронологічно-логічна</i></p> <p data-bbox="1977 938 2096 1007"><i>Логічно-інформ</i></p>
Країна	Початок еміграції	Основні міста поселення емігр.	Перші емігранти	Умови праці																																															
США																																																			
Країна	Розвиток освіти	Розвиток культури	Становище релігії																																																
США																																																			
Канада																																																			

			<table border="1"> <tr> <td>Аргентина</td> <td></td> <td></td> <td></td> <td></td> </tr> <tr> <td>Бразилія</td> <td></td> <td></td> <td></td> <td></td> </tr> <tr> <td>Боснія та Герцоговина</td> <td></td> <td></td> <td></td> <td></td> </tr> <tr> <td>Росія</td> <td></td> <td></td> <td></td> <td></td> </tr> </table> <p>-Вправа знайди на карті</p> <p>-Покажіть на карті столицю Канади?</p> <p>-Де знаходиться «Українська Бразилія»?</p> <p>-Знайдіть на карті столицю Боснії та Герцоговини?</p> <p>-Окресліть територію Австро-Угорської імперії?</p> <p>-Покажіть на карті територію Аргентини та її столицю?</p>	Аргентина					Бразилія					Боснія та Герцоговина					Росія					Лог-просторов
Аргентина																								
Бразилія																								
Боснія та Герцоговина																								
Росія																								
3 хв	VII. Висновки	Причинами еміграції 1890 – 1914 рр. з Галичини стали: малоземелля, безземелля, економічна відсталість та перенаселення у регіоні. Еміграція українців наприкінці XIX – початку XX ст. відбувалася у трьох напрямках: північноамериканський, південноамериканський та європейський. <i>Інформ-хронологічна</i>																						
1 хв	VIII. Домашнє		- Прочитати параграф, заповнити	Логічно-																				

	завдання		<p>табличку; «Причини, перебіг та наслідки першої хвилі еміграції з України»</p> <p>-Створити ментальну карту на тему «Освіта в еміграції 1890-1914 рр.»</p>	хронолог,
--	----------	--	---	-----------

Додаток 1

Тести варіант1

1) Одна з головних проблем Галичини, за вирішення якої боролися на зламі XIX і XX ст., зокрема загинув студент Адам Коцко:

А боротьба за окремий український університет.

Б боротьба за рівність студентів українців і поляків.

В боротьба за студентські стипендії.

Г боротьба за українські гімназії.

2) Основні цілі, які ставив український національний рух у Галичині на початку XX ст.:

А автономія України, загальне виборче право, створення українського університету.

Б відкриття Львівського університету, надання українському правописові статусу офіційного, усунення поляків з урядових посад у Галичині.

В доступ українців до державних посад, національно-територіальний поділ Галичини, скасування кріпацтва.

Г запровадження в школах Галичини української мови навчання, зрівняння в правах греко-католицької та римо-католицької церков, приєднання до Галичини Буковини.

3) Прочитайте уривок і вкажіть дату описаної події, а також назву краю, про який ідеться. «У Чернівцях відбувся з'їзд, на який прибули всі активні українські діячі. На з'їзді створили «Руську раду», відому також під назвою «Селянська партія» на чолі з професором Степаном Смаль-Стоцьким».

А 1905 р., Волинь

Б 1907 р., Галичина

В 1909 р., Буковина

Г 1911 р., Закарпаття

4) Укажіть правильне твердження.

А більшість населення Галичини була під впливом «полонофілів»

Б на Буковині український національний рух залишався під впливом «москвофілів»

В особливістю Західної України була поява нової форми протесту — народного віча

Г Андрей Шептицький очолив у 1900 р. Українську православну церкву

5) Стан розвитку Західної України порівняно з Наддніпрянською:

А була розвинутішою в економічній, політичній і національно-культурній галузях.

Б була розвинутішою в економічній сфері, але відставала в політичній і національно-культурній.

В була розвинутішою в економічній і політичній галузях, але відставала в національно-культурній.

Г відставала в економічній, але переважала в політичній і національно-культурній сферах.

б) Прочитайте уривок і вкажіть історичну назву землі, про яку йдеться в тексті.

«У політичному й культурному житті краю переважали «москвофіли». Українська орієнтація була пов'язана з тижневиком «Наука». Його редактором з 1903 р. був Августин Волошин, який згодом відіграв велику роль у національно-визвольному русі землі».

А Буковина

Б Волинь

В Галичина

Г Закарпаття

Тести варіант 2

1) Укажіть належність нафтової промисловості Прикарпаття.

А власність австрійського капіталу

Б власність іноземного капіталу

В власність польського капіталу

Г власність українського капіталу

2) Який вплив мав кооперативний рух на становище багатьох селян Галичини?

А зміцнив господарське становище

Б не вплинув на господарське становище

В послабив господарське становище

Г привів до господарського краху

3) Наслідок проведення австрійським урядом реформи парламенту:

А величезне збільшення українського представництва в результаті загальних виборів.

Б деяке зростання кількості українських депутатів, але дуже незначне.

В зменшення українського представництва депутатів-українців через політику польського керівництва в Галичині.

Г кількість українців у парламенті не змінилася, оскільки дія реформи не поширювалася на українські землі.

4) Стан національної самосвідомості на Буковині та Галичині на початку XX ст. порівняно з кінцем XIX ст.:

А дещо зросла завдяки діяльності Української греко-католицької церкви.

Б знизилася, оскільки посилювався тиск Австро-Угорщини на слов'янські народи.

В не змінилася, оскільки поляки та румуни, що мали владу в кряях, чинили серйозний тиск на український рух.

Г суттєво зросла завдяки діяльності українських громадських організацій, партій, преси, церкви.

5) Діяч, який заснував першу організацію товариства «Січ», керівник січового руху:

А Кость Левицький.

Б Кирило Трильовський.

В Іван Труш.

Г Іван Франко.

6. Прочитайте факти біографії діяча й укажіть його.

«Роки життя — 1865-1944. Народився на Львівщині в аристократичній родині. Навчався у Краківському університеті. Деякий час служив офіцером австрійської армії, згодом став священником. У 1900 р. очолив УГКЦ, був митрополитом до кінця життя. Меценат української культури. Своєю відданою працею для української церкви і народу зумів прихилити до себе народні маси. Однією з головних заслуг його стало те, що він об'єднав зусилля греко-католицьких священників і світської інтелігенції».

А Августин Волошин

Б Сильвестр Сембратович

В Йосип Сліпий

Г Андрей Шептицький

Додаток Л

ТРУДНОЩІ ЖИТТЯ УКРАЇНЦІВ В АРГЕНТИНІ

В Аргентині у 1914 р. проживало близько 14 тис, українців, в тому числі в провінції Місьйонес – понад 10 тис.

Кожен із поселенців мав право на покупку 50 гектарів родючої, але покритої лісом і чагарниками землі. Однак, продавалась вона за досить високими на той час цінами.

Незвичний клімат (середня температура у січні $+28^{\circ}\text{C}$, а у липні $- + 18^{\circ}\text{C}$), велика кількість опадів, укуси змій, епідемії та опшесті та напади бандитів, дуже дошкуляли емігрантам.

Більшість емігрантів першої хвилі були малоосвідченими та зазвичай складались із найбідніших селян та наймитів. Виникав мовний бар'єр, незнання іспанської мови позбавляли швидкої адаптації українців у аргентинському середовищі. Тому часто поповнювали лави найбідніших місцевих селян – «гаучо».

ЕТАПИ ЕМІГРАЦІЙНОГО РУХУ В УКРАЇНІ

Кінець XIX – початок XX ст

За період з 1896 по 1914 рік з 9-ти українських губерній за Урал переселилися 1,8 млн. осіб. З них 23% виїхали з Полтавщини, 17% – з Чернігівщини, 12% – з Київщини, 8% – з Херсонщини, 7% – з Таврії, 4, 5% – з Поділля, 4% – з Волині. У цей самий час почалася активна еміграція населення із західноукраїнських земель за океан, яка становила, з 1895 до 1913 року виїхало 413 тис. осіб.

Міжвоєнний період

Особливо значних розмірів набула українська міграція у радянський період. Насильницька колективізація 1929-1930 років супроводжувалася виселенням за межі України близько мільйона осіб.

Післявоєнний

Майже два мільйони людей були евакуйовані у роки війни у східні регіони СРСР. У повоєнний період великого розмаху набули переселення людей з України до Середньої Азії та Сибіру. Головним партнером України щодо міграційного обміну всі ці роки була Росія, у першу чергу – Уральський, Центрально Чорноземний, Північнокавказький, Північно-Західний та Східносибірський регіони.

90-ті рр. XX ст. 10-ті XXI ст.

У 1987 році дозвіл на виїзд на постійне місце проживання за кордон отримало 5,4 тис. громадян України (серед них для виїзду до Ізраїлю – 3 тис.), у 1988 році – 13 тис. (до Ізраїлю – 10 тис.), у 1989 році – 38,5 тис. (до Ізраїлю – 33,2 тис.). Найбільша кількість дозволів видана у 1990 році – 73 тис. (до Ізраїлю 68 тис.). Разом з батьками виїхало понад 22 тис. дітей. Загальна кількість емігрантів перевищила 90 тис. осіб, що майже у 15 разів більше, ніж у 1987 році.

Сучасний етап

2022 – понад 3 500 000 (майже 2 млн осіб виїхали в Польщу, 518 тис. – Молдову, 359 тис. в Румунію, бл. 300 тис. – в Угорщину, понад 240 тис. – Словаччину, 225 тис. – Німеччину, 184 тис. до Росії, 2,5 тис. – в Білорусь, 25 тис. – Іспанію, 6 30 тис. – Чехію, бл. 20 тис. в Туреччину, 24 тис. – Литву, 20 тис. – Естонію, 10 тис. – Францію, 12 тис. заявок в Австрію, 12 тис. в Ізраїль, 12 тис. в Нідерландах, 7 тис. у Грецію, 2,5 тис. – Сербію.

ДОЛЯ ГАЛИЧАН В БРАЗИЛІЇ

У 1895 р. великого розмаху набула еміграція у Бразилію завдяки діяльності «Товариства святого Рафаїла» яке відкрило філію у Львові, та здійснювало перевезення селян до Бразилії. Згідно офіційних документів, масовий приїзд українців до Бразилії першої хвилі еміграції припадає на 1895-1907 рр. За вказаний період до Бразилії прибуло понад 20 тис. українських емігрантів.

Важка праця на землі, особливо у перші роки після еміграції, не завжди задовільняла потреби сім'ї для проживання. Більшість українців колонії Прудентополіс на 1903 р. були боржниками перед бразильською владою через несплату податків за землю. Через обставини які склались, на початку ХХ ст. більшість хліборобів наймалися на додатковий заробіток.

Серйозною перешкодою був мовний бар'єр та незнання місцевих законів. Значно ускладнювало життя іммігрантів, особливо на перших порах, і вороже ставлення до них корінних жителів Бразилії – індіанців, які часто здійснювали напади на поселення українців.

Штат Парана називають «Бразильська Україна», аналогів цій назві в українських діаспорах немає. У місті Прудентополь є вулиця Лесі Українки, Тараса Шевченка, Київ, у місті Блуменао, штат Санта Катаріна є вулиця України, вулиця Київ є у місті Порто Алегре, у містах Куритиба та Прудентополь є площі імені Тараса Шевченка, де встановлено пам'ятники поету. Монумент Кобзареві є також у місті Порто-Алегре.

З 1897-1898 рр. вони почали організовувати, завдяки батькам і священникам, українські школи у приватних хатах. У 1898 р. у м. Прудентополь були засновані дві перші українські суботні школи. У 1913 р. з ініціативи оо. Василіян була створена центральна шкільна організація – Шкільний союз.

Додаток Р

<https://www.classtools.net/arcade/2022>